ئەنتی- شانۆ (پێویستیی بوونی مێژوویەك بە ڕەتکردنەوە)..

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

شانۆ هونەرێکی زیندوو و ڕووبەڕووە، بۆیە کاریگەرییەکی خێرای لەسەر بیرکردنەوەی مرۆڤەکان هەیە؛ لێرەوە کاتێک باسی شانۆی ئەزموونگەری لەبەرانبەر شانۆی تەقلیدیدا دەکەین، لەڕاستیدا باسی شۆڕشێکی جیاواز دەکەین، دژ بەو یاسا و ڕێسایانەی کە بۆ زیاتر لە دوو هەزار ساڵ بەسەر جیهانی دراما دا باڵادەست بووە.

کەواتە پێش هەموو شتێ شانۆ پێویستی بە بنەمایەکی پتەوی فیکری و مەعریفی هەیە! ئەو بنەما فیکری و مەعریفییە لە (شانۆی ئەزموونگەری کوردی)دا سەرەتاکانی دەرکەوتبوو… بەڵام بۆچوونە ڕەخنەییەکەی (شانۆ دژی شانۆ- شانۆی کوردی بە نموونە) کە لە لایەن دەرهێنەر و ڕەخنەگر (حەمەسوار عەزیز) لە کۆڕی ٢١ی مەی ٢٠٢٦ بارەگای لقی یەکێتیی نووسەرانی کورد- هەولێر پێشکەش کرا؛ ئەوەندەی هاوارێک بوو: بۆ شانۆی (نەتەوەیی- نەریتگەری) و (بینەر وەك سەپۆرتەر)، قسەکردن نەبوو لە بنەما هونەرییەکانی شانۆی ئەزموونگەری کوردی… پرسیارەکە ئەوەیە: ئەگەر شانۆی (نەریتگەریی) کوردی بنەمایەکی فیکری و مەعریفی پتەوی نەبێ، چۆن قسە لە (ئەنتی شانۆ) بکەین؟!.

بۆ ئەوەی شانۆیەکی ڕاستەقینەمان هەبێت، دەبێت ئەو شانۆ باوەی ئێستا هەیە تێکبشکێنین.

(ئەنتەنین ئارتۆ)

(1)

لە شانۆی تەقلیدیدا، ئەکتەرەکان وا ڕەفتار دەکەن کە بینەر بوونی نییە (دیوارێکی خەیاڵی هەیە لە نێوانیاندا)؛ شانۆی کلاسیکی، نەتەوەیی یان بازرگانی ئاوێنەیەکە تەنها ئەوەت پێشان دەدات کە دەتەوێت ببینیت؛ بەڵام لە شانۆی ئەزموونگەریدا ئەم دیوارە دەڕوخێنرێت؛ ئەکتەرەکان ڕاستەوخۆ قسە لەگەڵ بینەر دەکەن، دێنە نێو هۆڵەکە، و زۆرجار بینەریش دەکەنە بەشێک لە نمایشەکە… بە مانایەکی دیکە لە شانۆی تەقلیدیدا هەستی پاڵەوانەکان لە ڕێگای چیرۆک و سۆزەوە دەردەبڕێت! بەڵام (شانۆی ئەزموونگەری لە دەرەوەی ڕێسا کلاسیکییەکانی نووسین و نمایشکردنەوە، تاقیکردنەوەیەکی بەردەوامە بۆ دۆزینەوەی شێوازی نوێی پەیوەندیکردن لەگەڵ

بینەردا)… واتە بە ڕوخاندنی (دیواری چوارەم)ی شانۆی تەقلیدی و ڕەتکردنەوەی گێڕانەوەی سەزداری و هێڵیی چیرۆکەکان، دەیەوێت لەڕێگای شۆککردن و تەکنیکی نوێوە، ڕاستی کۆمەڵایەتی و سیاسی بە ڕووتی نیشانی بینەر بدات تا ناچاری بکات بیر بکاتەوە و پرسیار و گومانی لا دروست بێت، نەک تەنها غەرقی گریان یان پێکەنین ببێت! بۆ مانایە تێڕوانینە جیاوازەکانی (سامۆیل بێکێت، یۆنێسکۆ، برێشت، ئارتۆ…) لەسەر جەستەی شانۆیەکی خاوەن دەسەڵات و مەعریفەی چەسپاو لەدایک دەبێت.

(2)

مرۆڤایەتی پەیوەستی بە گواستنەوەی واقیع نییە، کە لە ناویدا دەژی؛ دووبارە بەرهەمهێنانەوە داهێنان نییە، داهێنان کاتێک ڕوودەدات کە هونەرمەند دەڵێت: من واقیع دەبینم، بەڵام ڕازی نیم بەم شێوازەی کە هەیە؛ داهێنان هەنگاونانە بەرەو نادیار؛ داهێنەر واقیعێکی نوێ و شێوازێکی نوێ بەرهەم دەهێنێ؛ ئەگەر (بێکێت) بە جیاوازییەکانییەوە شانۆی گەیاندبێتە لووتکەی بێدەنگی و چاوەڕوانیی پووچگەریی، بەتەواوی نیگای نەرینە و چێژی بینینی کوشتبێ… (ئارتۆ) شانۆی بردبێتییە سەر لووتکەی هاوار و شۆککردنی دەمارەکان، یان بە مانایەکی دیکە هەوڵیدابێ بینەر لە کورسییەکەی دابماڵێت و ڕاستەوخۆ توشی شۆکی بکات… ئەوا دەرهێنەر و شانۆکارانی ئەزموونگەری و (ئەزموونگەری کوردی) لە دوای کارەساتە گەورەکانی وەک (کیمیاباران، ئەنفال و براکوژی)، شۆڕشێکی ڕاستەقینە و ئامانجێکی جیاوازی فیکرییان لە فۆرمی درامای کوردیدا بونیاد ناوە؛ ئەوان درکیان بەوە کرد کە زمانی باو و گێڕانەوەی ڕیالیزمی تەقلیدی، پەکەوتەیە لەبەردەم قەبارەی ئەو شۆکە دەروونییەی بەسەر مرۆڤی کورددا هاتووە؛ بۆیە لەڕێگای شانۆی جەستە و شانۆی فەزا… دەیانویست کاتێک بینەر لە هۆڵەکە دێتە دەرەوە، وێنەی برینەکان وەک تاتۆ لەسەر جەستەی بمێنێتەوە، ئەمەش وەک هەوڵێکی فیکری و مەعریفی نوێخوازانە، شانۆی کوردی بەرز کردەوە.

شانۆی ئەزموونگەری کوردی، تەنها گۆڕینی نمایشکردنێکی جیاواز نەبوو، بەڵکە هەوڵێکی فیکری بوو، بۆ دەربازبوون لە (شانۆی نەتەوەیی-نەریتگەرا)؛ بۆیە مانایە شانۆی ئەزموونگەری بریتی بوو لە تێپەڕاندنی سنوورەکانی بینین و گێڕانەوەی باو… بەڵام ڕەنگە پرسیاری سەرەکی (حەمەسوار عەزیز) ئەوە بێ: ئایا شانۆی کوردی بە گشتی چی لەماوەتەوە؟! چونکە بە بڕوای ئەو کاتێک بەرەی ئەزموونگەری فۆرمە مۆدێرن و پۆست-مۆدێرنەکانی ئەورووپایان (کە لەسەر بنەمای پووچگەرایی، دابڕانی مرۆڤی ڕۆژئاوایی و شۆککردنی بینەر دروست ببوون) بە ناو کۆمەڵگای کوردی گواستەوە، هێشتا کوردی

لە قۆناغی ڕزگاری نەتەوەیی و خەڵکی و شانۆی ناتەواودا بوو؛ واتە ئەوان هاتن دابڕانێکی جیاوازی مەعریفییان لەگەڵ ڕەوتی (بیرکردنەوە و شانۆی ناتەواوی کوردی) دروست کرد و لەوەوە بینەری کوردییان دووچاری سەرلێشێوان کرد! ئیتر بینەری کوردی کە بە چێژێکی ڕیالیزمی تەقلیدی پەروەردەکرابوو، نەیدەتوانی لەو کەد و هێما جەستەییە ئاڵۆزانە بگات، لە ئەنجامدا شانۆ- هۆڵەکانی چۆڵکرا و دیوارێک لە نێوان شانۆ و خەڵکدا دروستبوو.

(3)

بە بڕوای من (وەك بینەرێکی شانۆ) هەموو ئەو خوێندنەوە ڕەخنانەی کە لە دنیای (شانۆی بەگشتی) قسە لە ململانێی نێوان فۆرمە نەتەوەیی/ واقیعییەکان و ئەزموونگەراکان و شانۆی وێنەیی و شانۆی پاش دراما… دەکەن؛ پەرچەکردارن، بڕوایان بە داهێنان و جیاوازی نییە.

بە کورتی (شانۆی نەتەوەیی) لەسەر هاوسۆزیی ڕاستەوخۆی گشتی و بەرگری نەتەوەیی کار دەکات؛ بەڵام ئەگەر بیەوێت لە ئاستی جیهانیدا دەنگ بداتەوە و لە ئاستی ناوخۆشدا هۆشیارکەرەوە بێت، نابێت تەنها ببێتە نمایشێکی نەتەوەیی، بەڵکە دەبێت پرۆسەیەکی نەتەوەیی بەردەوام بێ: بۆ خۆدۆزینەوە! واتە کەی ئەو نیگایانە تێبشکێنێت کە هەموو جارێک نەتەوە وەک ئۆبژەیەکی جوان دەخاتە بەرچاوی بینەر تاوەکو هەست بە خۆبەزلزانی یان خۆپارێزی بکات… (شانۆی واقیعی) وەک کاردانەوەیەک دژی ڕۆمانسیزم و کلاسیسیزمی باو، ئامانجی ئەوە بوو ژیانی ڕاستەقینەی مرۆڤەکان و کێشە کۆمەڵایەتییەکان… بخاتەڕوو؛ هەمیشە بە ڕاستی ئەمەکداربووە… (شانۆی ئەزموونگەری) خۆی لە یاخیبوون و شکاندنی قاڵبە باوەکان دەبینێتەوە و دژ بە تەواوی ڕێسا و یاسا چەسپاوەکانی شانۆی کلاسیک و ڕیالیستییە…

دەمەوێ بڵێم ئەگەر قسە لە تێز و ئەنتی تێز بکەین، لە شانۆی کوردیدا هەموو ئەو کێشە و بەدحاڵیبوونانە و قسە و باسی ململانێ و دژەکان و زێتریش… وەک تێز و ئەنتی تێز دەرناکەوێت، وەك هونەری داهێنان و قبووڵکردنی جیاوازی نییە… هەڵبەتە شانۆی نەتەوەیی- نەریتگەریی کوردی لە داهێنان و جیاوازی لەدایك نەبووە، لەسەر بنەمایەکی قووڵی ڕەخنەی زانستیی و عەقڵانییەتێکی نووسراو بونیاد نەنراوە… ئایا بەبێ بنەمایەکی مەعریفی، دەتوانرێت چەمکی «دژ» بونیاد بنرێت، کە نازانێت دژی چی دەوەستێتەوە؟! کەواتە نەخۆشییەکە پەیوەندی بە چەمکی ئەنتی شانۆوە نییە، ئەنتی شانۆ لە بنەڕەتدا پڕۆسەیەکی ڕەخنەیی و دیالێکتیکی جیاوازە، بەرانبەر سیستەمێکی چەسپاو و پتەو.

(4)

هەموو «دژایەتییەک» پێویستی بە «ناسینی بەرانبەر» هەیە؛ بەکەت بە تێکشکاندنی کات و زمانی تەقلیدی پێویستی بە مەعریفەیەکی جیاوازی هونەری و هەرسکردنی شانۆیی پێش خۆی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستی بە دنیابینی سەردەم هەبوو! دژە-شانۆ تەنها هەڵوەشانەوە نییە، بەڵکو دامەزراندنەوەیە؛ ئەگەر شانۆیەك لەسەر بنەمای فیکری دانەمەزرابێت، ناتوانێت «دژە-شانۆ» بەرهەم بهێنێت.

(5)

لە سەردەمی ئێستادا، پاشەکشەی هونەر و هونەری شانۆیی زیاتر لە هەر کاتێکی تر لەنێوان دوو هێزی دژبەیەکدا دەژی: هێزی داهێنان و هێزی بازاڕی (بینەر وەك سەپۆرتەر)، نەك ئەنتی شانۆ!! داهێنان لە بنەڕەتدا هەوڵێکە بۆ دۆزینەوەی شێوازێکی نوێی بینین و هەستکردن و جیاوازی و ژیاندۆستی، داهێنان هەنگاونانە بەرەو نادیار؛ بەڵام زۆرجار بازاڕ- بینەر وەك سەپۆرتەر- هەوڵدەدات ئەو تەماشاکردنە ئیبداعییە بۆ کاڵا بگۆڕێت، بۆ شتێک کە بتوانێت هەمووان کە بکاتەوە و قابیلی قبووڵی چێژی هەمووان بێت و بڵاوبکرێتەوە و بەخێرایی بخوێندرێتەوە؛ واتە (جەماوەر-بینەر) حەز بەو دەق و شێوازە نمایشکارییانە دەکات کە پێشتر دەیناسێت.

ئەمڕۆ پرسیارێکە ئەوەیە: ئایا دەتوانین ناخی مرۆڤ لە (ئارامیی) و (بێزاری) دابماڵین؟ زۆرێک لە مرۆڤەکان لەبەر ئەوەی ناتوانن لە ئارامییدا بن، پەنا دەبەنە بەر "هەراوهوریای دەرەکی" واتە ناتوانن لەبەرانبەردا بێزاری ناوخۆیان بکەنە پرسیار، بەو مانایەی کە خودی پرسیارکردن "بێزاری" بۆ "مەعریفە" دەگۆڕێت!

بەمجۆرە کاتێک دەق، شانۆ، فیلم، یان تابلۆیەک خەریکی تێکدانی ئارامیی هونەری بینین و بیستن و ڕامان… دەبێ، ئەوا (حەزی بازاڕ)ی دەکەوێتە سەر و هەوڵی کۆپیکردن و بە بازاڕکردن و دووبارە سەپۆرتکردنی دەدات، چونکە بازاڕ زیاتر حەزی لە (شپڕزەییە) تا بتوانێت بە شێوەی جیاواز و بە خێرایی پارە بەدەست بهێنێ، بەوای بە تێز و ئەنتی تێز نییە، نایەوێت پرسیار دروست بکات! لێرەوە (نرخی کڕین) شوێنی (پرسیارکردن) دەگرێتەوە؛ بەڵام ئایا ئاستی داهێنانی هونەریی و فیکری و ئەدەبی لە مامەڵەکردنی بازاڕدا کورت دەکرێتەوە؟!

کەواتە کێشەکە ئەنتی شانۆ نییە، بەڵکە ئەوەیە کە هونەر نابێتە پردی نێوان ئارامیی و بێزاری، هەر زوو بە بازاڕ دەکرێ، واتە مامەڵەکردنی بازاڕی هونەرە جیدییەکانیش هەڵدەلوشێنێت و دەیانکات بە مۆدێلێکی دووبارەکراوە، ئەوەی سەرەتا وەک شۆک، نوێکاری یان شکاندنی باو و دابڕانێکی مەعریفی تەماشا دەکرا، دواتر لە بازاڕدا دەبێتە ستایلێک بۆ بەرهەمهێنانەوە و کۆپیکردن و زۆڕوونە… زۆرێک

لە شۆڕشە ئەدەبی و هونەرییەکان، لە سوریالیزمەوە تا پۆستمۆدێرنە، دوای ماوەیەک لەلایەن بازاڕەوە هەرسکراون و بوونەتە بەشێک لە سیستەمی فرۆشتن! واتە بازاڕ توانایەکی گەورەی هەیە، لەوەی نەك ئەرێنییەکان تەنانەت نەرێنییەکانیش بخاتە ناو ئابووریی خۆیەوە.

(6)

ئایا دەتوانین دژ بە ویستی بازاڕ و سەپۆرتکردن، بیر بکەینەوە و بەردەوامیش بین؟! یان دەبێ ملکەچی بینەر و جەماوەر بین و ئاستی زمان و شێوازی داهێنەرانە لەگەڵ داواکارییەکانی خوێنەر و بینەر و بازاڕی دامەزراوەکاندا بگونجێنین؟! هەڵبەتە ڕەزامەندی بازاڕی هەمیشە دیالۆگی بەرهەمهێنەرانەی نێوان ئارامیی و بێزاری بە کۆپیکردنەوە دەسپێرێ، لەسەر ئەو بنەمایەی کە پرسیارکردن ئارامیی تێکدەدات.

کەواتە لەبەر ئەوەی دیالۆگی نێوان ئارامیی و بێزاری پێویستی بە بیرکردنەوە و ڕامانە، ئەوە وایکردووە زۆرێک لە بەرهەمە بازرگانییەکان بەر لەوەی هونەری ڕاستەقینە بن و هۆشیاریی بینەر بریندار بکەن، وێنەی بێهۆشکەری کۆپیکراو بن و بە شێوەیەکی کاتی گرژییەکانی ناوەوە بەتاڵ بکەنەوە؛ بەو مانایەش مەترسییە گەورەکە ئەوەیە کە ئارامیی ببێتە ئامرازێک بۆ بەرهەمهێنانی ڕەزامەندیی دەستبەجێ، نەك بێزاری و گومانکردن و بیرکردنەوە.

وەك دەزانین کاری داهێنەرانە ئەو کاتە دەردەکەوێت کە بتوانێت ڕەزامەندی کە و ئاشنایی تێپەڕێنێت؛ کاری داهێنەرانە پێویستی بە گواستنەوەی واقیع نییە، پێویستی بەوە نییە لە پێناو زەرورەتی کۆمەڵگا و سەپۆرتکردن، واقیع بە وێنەیەک بگۆڕێت کە تەنیا بە سەیرکردن و کڕین شیاوە؛ بەڵکە دەبێ شتێک بخاتە جیهانەوە کە پێشتر بوونی نەبووە؛ نەك بە گوێرەی یاسای فرۆشتن و بەکارهێنان کاربکات.

(7)

لە چەمکی ڕەزامەندیی بازاڕیدا زۆرجاران داهێنان پێش ئەوەی ببێتە ئەزموونێکی قووڵی هونەری، دەبێتە بابەتی ترێند و سەرنجڕاکێشان، لایک، بینین، هاوبەشیکردن و ئامار؛ هەموو ئەوانە بە هێواشی جێگای هەڵسەنگاندنی هونەری دەگرنەوە! ئەوەش وایکردووە هەندێک بەرهەم زیاتر لەوەی بە پرسیار و گومان و بیرکردنەوە دروست بکرێن، بە خێرایی سەرنج دروست کرێن؛ بەڵام داهێنانی ڕاستەقینە لە دەرەوەی ویستی بازاڕ و سەپۆرتکردن سەرهەڵدەدات، چونکە داهێنان پێویستی بە بیرکردنەوە و کات و ئارامیی و ئەزموونکارییە؛ لەکاتێکدا بازاڕ پێویستی بە خێرایی و بەردەوامیی بەرهەمهێنانەوە هەیە.

دواجار پەیوەندیی شانە و دژە شانە، وەك پەیوەندی داهێنانی هونەریی و بازاڕی سوودگەرایی، پەیوەندییەکی ئاڵۆز و دژبەیەکە؛

وەك چۆن بازاڕ دەتوانێت هۆکاری بڵاوکردنەوەی هونەر بێت، بەهەمان شێوە ئەنتی شانۆش دەتوانێت مامەڵەکردنی هونەریی و کۆپیکردنەوە بتەقێنێتەوە! دەشێ هونەری ڕاستەقینە لە ناو گەرمەی بازاڕیش دەستپێبکات و بینەر وەک هاوبەشی داهێنان، (هاوسەنگی نێوان ئارامیی و بێزاری) بپارێزێت.

هەولێر 22/5/2026

بینەر لەشانۆی کوردی دا.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

هەرکات باسی شانۆی کوردی بکەین، دەبێت بینەر وەك پارچەیەکی هەرە کاریگەرو زیندووی جەستەی شانۆ تەماشا بکەین و پرسیاری ئەوە لەخۆمان بکەین، ئاخۆ لەو هەلومەرج و ئاستەنگە دژوارانەی شانۆی کوردی پێیدا تێدەپەڕێ، بینەر لەکوێ ی هاوکێشە شانۆییەکە دایە؟
ئایا بینەر چ ڕۆڵێکی هەیە لەچارەسەرکردنی ئەو کێشانەو تا ئێستا لەو ئاستە مەعریفی و هوشیارییە دایە کە بتوانێت چارەنووسی شانۆی کوردی لەئێستە بگرێ و متمانەی پێ بکرێ؟
خۆ دیارە بینەری ئێمە بەدرێژایی دیرۆکی شانۆی کوردی، هەمیشە تینووی شانۆ بووە، پێی وابووە شانۆ مینبەرێکی کاریگەرە بۆ هەڵبڕینی دەنگی ئازادی، وروژاندنی هەقیقەت، گوزارشت کردن لەئەشکەنجەو ئازارەکانی میللەت.
بۆیە هەرکات دەرگای شانۆیان لەسەر داخستبێ، بە پەنجەرەکانەوە هاتەتە ناو هۆڵی شانۆ، ئەگەر پەنجەرەکانیشیان داخستبێ، ئەوە دەرگاو پەنجەرەکانی لەبەخۆوە دەرهێناوە، بۆ ئەوەی شانۆ ببینێ.
ئەمە لە زەمەنێکدا کە شانۆ دەزگەکی نەتەوەیی بوو، چەکێك بوو بۆ مقاوەمەت و خۆ ڕاگری.
ئەو کات شانۆ لەشارو لەشاخ و لەقوتابخانەو لەدەشتودەر، لەهەر شوێنی بینەری لێ بوایە، گوتاری خۆی دەگەیاند.
هەموو شتێ لە تێکست و ئامانج و نواندندا کە دەبەوە، بەڵام بینەرێکی پێ لەتاسەت هەبوو بۆ جۆشەوە لەچاوەڕوانیت دابوو.
شانۆکارەکانیش لەو سەردەمەدا، بەهەمان حەماسی بینەر لەئێستا

زێترو بە گەرم و گوڕترو رۆحیەتێکی نەتەوەیی و هونەرێکی بەکۆڵتر لەسەر شانۆ دەوەستان.
بەڵام لەگەڵ تێپەڕ بوونی زەمەن و دەرهاوێشتەکانی، بە پێی رۆژان وەزیفەی شانۆ لەجاران قورستر بوو، ئەرکی بینەریش بۆ لەئامێز گرتنی شانۆ سەختتر بوو..
شانۆ لەهەموو سەردەمێکدا لەرەحمی ئەو سەردەمە لەدایك دەبێت كە تێیدا دەژیت، زادەی حاڵەتە سایکۆلۆژی و فسیۆلۆژی ئەو کۆمەڵگایەیە كە ناتوانێت ببێتە پارچەیەکی لێك دابڕاو.

شانۆو کۆمەڵگا لەدوو جەمسەرەوە بەیەك دەگەنەوە:
لەجەمسەری یەکەمیاندا: هەمیشە کۆمەڵگا مەدەنیەکان، ئەوانەی شارستانیەتێکی دێرین و کولتوورێکی زیندوویان هەیە، شانۆ لەپێشەوەی پێداویستیە بایەخدارەکانی ژیانی خۆیان دادەنێن، ئەوەندەی بوون و نەبونی نان و ئاو لەشانۆ دەڕوانن، بۆیە هەرگیز ناتوانن دەست بەرداری شانۆ بن.
بەشێکی زۆر لەژیانی خۆیان بۆ شانۆ تەرخان دەکەن، ئیدی شارەکانیان پڕ دەکەن لەهۆڵی شانۆیی، بۆ ئەوەی هەمیشە شانۆ لەو هۆڵانەدا جمەی بێ.
پەرە بەپەروەرەو دروست بوونی شانۆکار دەدەن و وڵاتیان پڕ دەکەن لە فێرگەو سەنتەرو ئەکادیمیای شانۆیی.
بۆیە هەرگیز هۆڵەکانیان بێ نمایشی شانۆیی نابێت و بژاقی شانۆییش لە جوڵە ناکەوێت.
لەجەمسەری دووەمدا: شانۆ وەزیفەی پێویستی خۆی بۆ پیشکەوتنی کۆمەڵگاو بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیاریی و مەعریفی، بۆ هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بەرجەستە دەکات، لەو ناوەندەدا بینەری شانۆیی دەبێتە بینەرێکی خاوەن ئەزموون و شارەزا كە لەشانۆ بگاو وەرگرێکی هوشیار بێت لەپرۆسەی شانۆیی دا.
بەم شێوەیە، هەم کۆمەڵگا خزمەتێکی بایەخدار پێشکەش بەرەوشی شانۆ دەکات، هەم لە بەرامبەردا شانۆ رۆڵی خۆی دەبینێ لەهوشیارکردنەوەی کۆمەڵگاو تێر کردنی هزرو خواستە رۆحیەکانی.

شانۆ چ بینەرێکی دەوێ؟
بینەر پارچەیەکی زیندووی رەگەزەکانی شانۆیە و هەموو پێکهاتەکانی شانۆ ئاراستەی بینەر دەکرێن، بۆ ئەوەی ئەویش بەرۆڵی خۆی هەوڵی ئەوە بدات بەهەموو توانا سایکۆلۆژی و فیزیکی و ئایدۆلۆژییەکانی خۆیەوە، توانای ئەوەی هەبێت، هەموو ئەو تەوژمانە وەربگرێت كە ئاراستەی دەکرێت، چونکە هیچ لەرەگەزەکانی دیکەی شانۆ ناب□ن□

ئەلتەرناتیف بە بینەرو شوێنی ئەو لە نمایشەکی شانۆیدا پێ تاکەنەوە تەنها بینەر خۆی نەبێت .
لەقۆناغی دووەمی وەرگرتن دا، دەبێت وەرگر دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت، هەموو توانا مەعریفی و هونەری و زانستییەکانی خۆی بخاتە گەڕ، بۆ خوێندنەوەی ئەو هێماو ستاتیکاو دەلالات و پرسیارە نادیارانەی بەرکەوتە لەگەڵ مێشك و هزری دا دروست دەکەن.
چۆن لەشانۆی نوێ دا، شانۆ هەر تەنها زمانێکی نییە بۆ وەرگرتن، کە دەق بە تەنها سەرچاوەی وەرگرتن بێت و بینەر پشتی پێ ببەستێت، ئێستا جەستەی ئەکتەرو تەکنیکی شانۆیی و سینۆگرافیاو ئەدای ئەکتەر، بینەر دەوروژێنن و شوێنی دەق دەگرنەوە، هەم بۆ گەیاندنی پەیامی شانۆیی، هەم بۆ هەژاندنی بینەرو جولاندنی هەستەکانی، بە ئەوەی هەر کاتێ پەردەی شانۆ دادرایەوە، کاریگەری و ئاسەواری ئەو رەگەزانە بەئاسانی لەسەر هەست و مێشك و دەروونیدا کاڵ نەبنەوەو تا دێر زەمانێك لە زەهن و ئەندێشەی دا خول بخۆنەوە.
کەواتە چەند ئەوەندەی دەرهێنەرو ئەکتەرو هونەرکارەکانی دیکە هەر یەکەو ئەرکی تایبەتی خۆیان لەسەر شانۆدا هەیە، بینەریش بەفۆرمێکی تر، بەڵام بەهەمان ئاست ئەرکی هەیە بۆ تەواوکردنی پەیامی شانۆیی.

دەسەڵاتی بینەر دەسەڵاتێکی رەهایە:
لە بەر ئەوەی هەموو ئاراستەکان بەرەو رووی بینەرەو هەموو ئامانجەکانیش لەکۆتایی دا بۆ خزمەتی بینەرە، بۆیە بینەر یەکەم ماف و دوا مافی قسە کردنی هەیە، لەسەر هەر بەرهەمێکی شانۆیی، بە قەبوڵ کردنی یا ڕەتکردنەوەی، بە ئەمڕۆ، یان سبەینێ.
زۆر جاران کاتێ هەندێ لەدەرهێنەرو ئەکتەرەکان شکست دێنن، دەبن بەپارێزەری خۆیان و پاساو بۆ شکستەکانیان دەهێننەوە، کەچی (سیزیف ئارنۆ) ی گەورە رەخنەگری شانۆیی بەریتانی دەڵێت: دەرهێتەر تا دوا لەحزەی ژەنەرال پرۆڤە مافی قسەکردنی هەیە، بەڵام دوای ئەوە تەنها رەخنەگرو بینەرانن مافی هەڵسەنگاندنیان بۆ دەمێنێتەوە، تەنانەت راو بۆچوونی رەخنەگرەکانیش وەك بڕیاری بینەر رەها نییە، هەرکاتێکیش بینەر بەرهەمێکی خستە سەبەتەی پەراوێزخستن، هیچ هێزێك نامێنێ ئەو بەرهەمە، یا ئەو دەرهێنەرو ئەکتەرە بگەڕێنێتەوە سەر ئاستی شکۆمەندی خۆی بەر لەشکست.
بەڵام دەکرێ لەپەراوێزی ئەودەسەڵاتە رەهایە بپرسین، ئەرێ کامە بینەرە خاوەنی بڕیاری رەهایە؟
ئەو بینەرە سادەیەی کە پێوەری گشتی لای ئەو تەنیا کات بەسەر بردن و پێکەنینێکی کاتی رووکەشی بێ مەغزایە و ئەهلی نواندنی پێ لە تەهریج و شانۆی بازرگانییە؟

یان نوخبەیەکی پێگەیشتووی خاوەن دیدو ئایدیایەکی قوڵ و پڕ لەستاتیکا؟
بینەری کورد دابەشی هەردوو بەرە بووە، بۆ سەردەمانێك كە شانۆی بازرگانی باوبوو، كۆمەڵێ موهەریج هۆڵی شانۆكانیان بەكەسانی سادەو پرۆپاگەندەی موزەییەف پڕ دەكردەوە، زەرەرو زیانێكی گەورەیان بە شانۆ گەیاندو ئەو هونەرە جوانەیان لە بەرچاوی بینەر ناشیرین كرد، بە شێوەیەك بینەری راستەقینە شەرم لەخۆی بكاتەوە، بۆ لەحزەیەك بوێری ئەوەی هەبێت لە هۆڵێكی ئاوادا ڕوونیشێ.
ئەو كات دەمانزانی ئەو دیاردە ناشیرینە كاتیەو زەمەن لەگەڵ خۆیدا رايدەمال□□، ه□ر كات بەرهەمی (جاد) پەیدا بوو، ئەو موهەریجانە لەشەرمی بینەر خۆیان دەشارنەوەو ل□ بەرچاوان ون دەبن .
بەڵام ئەوەی لەو نێوانەدا ئاستەمە ئەوەیە، كە تۆ پێویستیت بە كاتە، بۆ گۆڕینی واقعێكی تاڵ و نەرێنی بۆ واقعێكی ئەرێنی.
بەتایبەت بۆ گەڕانەوەی شكۆی شانۆیەكی تێكشكاو لە ڕەگو ڕیشەوە، بۆ شانۆیەك كە لەئاست خۆزگەو ئاواتی بینەر دابێت.
ئەگەر چاو لەرابووردووییەكی نزیك بپۆشین و بڕوانینە هەنگاوەكانی ئەمڕۆمان بۆ بینەری شانۆی كوردی، ئەوە بەگشتی، وێڕای ل□ بەرچاوگرتنی هەموو كێشەو ئاریشەكانی شانۆی كوردی، گەشبینیەك دەمانگری و هەست بەو گۆڕانە بنەڕەتیە دەكەین لەجۆری بینەرو حەماسی بینەر بۆ شانۆ.
بەڵام لەگەڵ ئەو گۆڕانكارییەی جۆری بینەر دەبێ بپرسین ئەو هۆكارانە چین كە بوون بە سەرچاوە بۆ دروست بوونەوەی بینەرێكی هوشیار بەشانۆ؟

بێگومان فاكتەری زۆر هەن، دەبنە وەڵامی ئەو پرسیارە، لەوانە:
1.دەست بەكاربوونی كۆمەڵێ دەرهێنەرو ئەكتەری ئەكادیمی بەتوانا، لەوانەی بەراستەقینە خەمخۆری ئایندەی شانۆی كوردین .
2.پشت بەستن بەداهاتی خۆیان بۆ بەرهەم هێنانی بەرهەمە شانۆییەكان, بێ ئەوەی چاوەڕوانی بودجەو هاوكاری حكومەت بكەن، یا چاوەڕوانی قۆرخ كردنی دەرفەتێك بن بۆ گەندەڵی لەسەر حیسابی شانۆیەكی پەڕپووت و هەژار.
3.ئامادەكردنی ئەو بەرهەمانەی كە لەگەڵ خواست و ئارەزووی ئەمڕۆی بینەری كورد دەگونجێن و دەبنە گەرەنتی بۆ راكێشانی بینەر، بەتایبەت راكێشانی خێزان بۆ هۆڵەكانی شانۆ، ئەو خێزانانەی ساڵانێكی دوور بەحەسرتی ئاشنا بوونەوە بوون لەگەڵ شانۆدا.
4.سوود وەرگرتن لەتوانای ئەكتەری لێهاتوو، لەوانەی بینەر ئارەزووی نواندنیان دەكەن و توانای داهێنانیان هەیە لەشانۆدا.

هەندە نمایشی شانۆیی کە لەسەر ئەو بنچینانە بەرهەمی خۆیان پێشکەش کردووە، لەچەند لایەکەوە بە قازانجی شانۆی کوردی هەڵکەوتنەوە:

یەکەم: ئاستی شانۆی کوردییان بەشێوەیەك بەرز کردەوە، کە هەر دەرهێنەرێك بیەوێت بەرهەمێکی نوێ ی شانۆیی پێشکەش بکات، دەبێت بەهەمان شێوە لەوە بگا کە بینەر چی لە شانۆ دەوێت ؟ هێزی راکێشانی بینەری بۆ هۆڵەکانی شانۆ هەبێت.

بەم شێوەیە دروست بوونی رکابەری لەسەر داهێنان لە نێوان دەرهێنەرەکاندا دەبێتە بنەمایەکی پتەو بۆ سەر لە نوێ دروست بوونەوەو دەست پێ کردنی قۆناغێکی نوێ لەشانۆی کوردی دا.

جوگرافیای شانۆیی

وەك لەژیك بینەرو شانۆ دوو هاوکێشەی هاوتەریب و هاوبەشن لەگەڵ یەکتردا، هیچیان بەبێ ئەوی تریان بوونیان نیە، ماهیەتی هەر یەکێکیان بەوی تریانەوە بەندە.

بەڵام ئەو هاوکێشەیە لەنیشتیمانی ئێمەدا هاوکێشەیەکی ناوازەیەو شانۆو بینەر نەخراونەتە ناو یەك بازنە.

رەنگە لەهەندێ شوێنی جوگرافی وەك شاری هەولێرو دهۆك بینەر هەبێ بەڵام شانۆ نەبێ، لەشارێکی وەك کەرکووك و سلێمانی شانۆو بینەر هاوتەریبن، لەچەمچەمال و کەلارو دەربەندیخان و سۆران بینەر زۆرترە لەشانۆ.. بەڵام هیچ لەو شارو شارۆچکانە وەك شاری هەولێر مەحروم نەکراون لە شانۆو بینەریان ئەوەندە پێ لە تاسەو حەسرەت نین بۆ شانۆ، کە تێیدا نەك هەر تەنها بینەرانی ئەو شارە بەناچاری بۆ تینووێتی شکانیان لەشانۆ ئەو شارو ئەو شار دەکەن و شانۆکارەکانیان دەستەپاچەو بۆ ئومێد بوون لەچوونە سەر شانۆ، وای لێهات ئەو شارە دێرینەی شانۆو هەواری تەلعەت سامان و سەباح عەبدولڕەحمان وفەرهاد شەریف و فەتاح خەتاب و سەعدون یونس و دەیان کەسی دەرهێنەرو سەدان ئەکتەری بەتوانا، ببنە خاوەنی کەلاوەیەکی شانۆیی، کە تەنها یادگاریەکانی تێدا بمێنێتەوە.

کەچی لەنێو ئەو شەوەزەنگە شانۆییەشدا بینەری هەولێر بینەرێکی هەمیشە ئامادەیە بۆ لەئامێزگرتنی شانۆو ئەو بەرهەمانەی دەبنە میوانی هەولێر.

جێگەی ئەسەفە کە لایەنێك نیە خۆی بەبەرپرسیار بزانێ بەرامبەر بەو مەرگەساتەی شانۆ لەو شارەدا، هەندێ لە بەرپرسەکانی ئەو شارە خەمخۆری چاکسازی نین لەو بوارەدا، چونکە پێیان وایە شانۆ سەرچاوەیەکی بازرگانی نیە، ئەوانەش کە بەرپرسی شانۆن، هەست دەکەن شانۆ ئەو پارەو چەورەی جاران نەماوە، بۆیە بوون و نەبوونی لای ئەوان وەك یەکە.

ئەوەی لەو نەوەندەدا زەرەرمەند بێت، ئەو بینەرانەن کە خەریکە

تامی شانەیان لەبیر دەچێتەوە، ئەو شانەکارانەن کە وەك ئاسن ژەنگیان هەڵێنا.

حه یده ر عه بدوڵه حمان

سەراغی نەبوونت لەکام بوونی دونیا بکەم ئەزیزم؟.. پاڤێڵ ساڵح

شار جانتایەکی کۆنی پڕە لە غەریبییە و
منیش ئەو سەرنشینە ماندووەی
کە لە دوا وێستگەی شەمەندەفەرەکە جێماوە

تۆ ڕۆیشتی و
ئەم شارە وەک قەپچێیەکی ژەنگاوی لە یەخەی عومرم بویەوە

تۆ کتوپڕ ون بوویت،
وەک عەترێک کە لە باوەشێکدا دەپەژێت و
ئیتر چاوەکان ناتوانن کۆی بکەنەوە

ئەزیزم…
سەراغی نەبوونت لەکام بوونی ئەم دونیایە بکەم؟
لەکام پەنجەرەوە بڕوانم کە سێبەری تۆی پێدا نەهاتبێت؟

کۆڵانەکان پڕن لە ژاوەژاوی ڕێبواران،
بەڵام من هێشتا گوێم لە بێدەنگیی هەنگاوەکانی تۆیە،
ئەو دەنگە کپەی کە هەموو هاوارەکانی تری تێپەڕاندووە

ئەزیزم…
سەراغی نەبوونت لە کام ئوتێلی پڕپووتی ئەم دنیایە بکەم؟
لە کوێی ئەم مەژووە چڕکنەدا بگەڕێم بۆ دەسەزیێیەکەت؟
ئایا لەناو عارەبانەی جگەرە فرۆشەکاندایت،
یان لەناو گۆرانیی ئەو سەربازە غەمگینەی کە لە سەنگەرەکەیەوە

پێش ئەوەی گوللەیەک سنگی کون کات، ناوی ژنەکەی دەهێنێت؟

مرۆڤ کاتێک کەسێک لەدەست دەدات،
تەنیا یەک کەس لەدەست نادات،
بەڵکو تەواوی ئەو دونیایە لەدەست دەدات کە لە چاوی ئەوەوە
دەیبینی

من ناچمە سەر گۆڕستانەکان و ناو تەمومژی چیاکان،
من ل□ب□ر□م لە ناو دڵەڕاوکێی کاتژمێر چواری بەیانیدا،
لەو چرکەساتە چۆڵەی کە مێشک لە بیرکردنەوە دەوەستێت و
غیابی تۆ وەک لافاوێکی هێواش
خشت بە خشتی ڕۆحم دەڕوخێنێت

مەزنترین تەنیایی، نەمانی مرۆڤەکان نییە لە چواردەورت
بەڵکو نەمانی ئەو تاقە کەسەیە کە پێشتر تەواوی گەردوون بوو بۆت

من ناتوانم وەک پاڵەوانەکانی ناو شانۆگەرییەکان بگریم،
هاوارکردن، زمانی ئەو برینانەیە کە دیارن

بەڵام غەمی من، غەمێکی قورس و بێدەنگە
وەک مەرگی درەختێک لە ناوەڕاستی دارستانێکدا،
کە بێ ئەوەی کەس بزانێت لە ناوەوە زەرد دەبێت

پێم بڵێ لەکام کەناردا ڕاوەستاویت؟
لەکام ئاستی غەیبدا هێلانەت کردووە؟
تۆ بوویت بە نیشتمانێک کە لە هیچ نەخشەیەکدا نییە،
و منیش بووم بە کۆچبەرێک، کە پاسپۆرتەکەی تەنیا یەک ناوی تێدا
نووسراوە:
ناوی تۆ

سۆراغی نەبوونت لەکام بوونی دونیا بکەم؟
کاتێک دونیا خۆی
لە دوای ڕۆیشتنی تۆوە،
بووە بە پەڕەیەکی سپی و بەتاڵ،
کە هیچ ڕستەیەکی تێدا ناخوێندرێتەوە

سۆراغی نەبوونت لەکام بوونی دونیا بکەم؟
کاتێک خودی ئەم دونیایە،
کۆمەڵێک تەلەفۆنی بێوەڵام و

نامەی شێدار و
کتێبی تەزاوییە،
کە لەسەر ڕەفەی تەنیایی ئێمە بەجێماون.

وشەی کوردی لە نێوان تێکۆشان و خنکاندا.. ستار ئەحمەد

مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردی، تەنها مێژووی تۆمارکردنی ڕووداوەکان یان گواستنەوەی هەواڵە سادەکان نییە، بەڵکو ئەم مێژووە لە بنەڕەتدا گەشتێکی پڕ لە کۆسپ و تەگەرە و ململانێی هزرییە کە تێیدا وشە وەک چەکێک بۆ پاراستنی ناسنامە و زیندووکردنەوەی هۆشیاریی نەتەوەیی بەکارهاتووە. کاتێک ئاوڕ لە لاپەڕەکانی یەکەمین ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان دەدەینەوە، تێدەگەین کە لە پشت هەر دێڕێک و لەژێر هەر سەروتارێکدا، گیانێکی ماندوونەناس و بیرکەرەوە هەبووە کە هەموو ژیانی خۆی بۆ ئاراستەکردنی کۆمەڵگە بەخشیبوو.
ڕۆژنامەگەریی کوردی لە سەرەتای سەرهەڵدانییەوە لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەمدا و دواتر لە گەشەسەندنی لە سەدەی بیستەمدا، نەیدەتوانی ببێتە ئەو بزوێنەرە گەورەیەی گۆڕانکاری، ئەگەر ئەو دەموچاوە دیار و پێشەنگانە نەبوونایە کە وەک ڕێنیشاندەر و خەمخۆر، بارگرانیی دەستپێکردن و بەردەوامییان گرتەئەستۆ. ئەم وتارە بە وردی دەچێتە ناو جیهانی ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارانە و تیشک دەخاتە سەر ئەو خەسڵەتە درەوشاوانەی کە مۆرکی تایبەتی خۆیان لەسەر ڕەوتی ڕۆژنامەگەری و ڕۆشنبیریی کوردی جێهێشتووە، بەبێ ئەوەی بابەتەکە دابەشی سەر چەند بەشێکی جیاواز بکەین، بەڵکو وەک یەک زنجیرەی هزریی یەکگرتوو گەشتەکەمان بەردەوام دەبێت.
لە سەرەتای ئەم ڕەوتەدا، ناتوانرێت باسی ڕۆژنامەگەریی کوردی بکرێت بەبێ ڕاوەستان لەسەر ناوی بنەماڵەی بەدرخانییەکان، بە تایبەتی میقداد مەدحەت بەدرخان کە بە دامەزرێنەری یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی دادەنرێت. کاتێک ئەو لە بیست و دووی نیسانی ساڵی هەزار و هەشت سەد و نەوەد و هەشتدا لە قاهیرە، یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستانی دەرکرد، لە ڕاستیدا تەنها بڵاوکراوەیەکی نەهێنایە کایەوە، بەڵکو شۆڕشێکی ڕۆشنبیری و نەتەوەیی بەرپاکرد.

میقداد مەدحەت بەدرخان لە بارودۆخێکی یەکجار سەختدا، لە نامەیی و دوور لە نیشتمان، بەهۆی ستەمی دەسەڵاتدارانەوە، کارێکی وایکرد کە نەتەوەیەک خاوەنی دەنگی خۆی بێت. ئەو دەموچاوە ماندوو نەناسە لە ڕێگەی کوردستانەوە پەیامی گرنگیدان بە زانست و خوێندن و یەکێتیی ڕیزەکانی گەلی بڵاودەکردەوە و بە زمانێکی سادە ڕووی دەکردە هاونیشتمانیانی بۆ ئەوەی لە خەوی بێئاگایی ئاگادار ببنەوە. دوای ئەو، براکەی عەبدولڕەحمان بەدرخان ئەرکی دەرکردنی ڕۆژنامەکەی گرتە ئەستۆ و لە وڵاتانی جیاوازی ئەوروپا وەک جنێف و لەندەن بەردەوامیی پێدا، کە ئەمەش نیشانەی تێکۆشانی بێوچانی ئەو دەموچاوانە بوو کە نەیانهێشت چرای یەکەمین هەنگاو بکوژێتەوە و وایانکرد دەنگی کورد بگاتە ناوەندە جیهانییەکانی ئەو سەردەمە.
پاشان، لەگەڵ گۆڕانکارییە فەرمانڕەواییەکانی سەرەتای سەدەی بیستەمدا، سەردەمێکی نوێ لە ڕۆژنامەگەریی نووسراوی کوردی دەستیپێکرد کە تێیدا گۆڤارەکان ڕۆڵێکی گەورەیان لە داڕشتنەوەی وێژە و زمانی کوردیی باڵادا بینی. لەم نێوەندەدا، جەلادەت عالی بەدرخان وەک سیمایەکی گەورە و مێژوویی لە ڕۆژنامەگەریی ڕۆژئاوای کوردستان و تاراوگەدا دەردەکەوێت، کە لە ڕێگەی گۆڤاری هاوار لە ساڵی هەزار و نۆسەد و سی و دوو لە شام، خزمەتێکی بێوێنەی بە زمانی کوردی کرد. جەلادەت بەدرخان تەنها سەرنووسەر نەبوو، بەڵکو زانایەکی زمانەوانی بوو کە توانی ڕێنووسی کوردی بە پیتی لاتینی دابهێنێت و لە ڕێگەی لاپەڕەکانی هاوارەوە بڵاویبکاتەوە. ئەو بە هاوکاریی دەموچاوە دیارەکانی تری وەک ڕەوشەن بەدرخان و کامەران بەدرخان و گۆران، گۆڤارەکەی کردە قوتابخانەیەک بۆ پێگەیاندنی نەوەیەکی نوێ لە نووسەر و شاعیران کە تا ئێستاش ئەدەبی کوردی قەرزاری ئەو بازدانە گەورەیەیە کە هاوار هێنایە کایەوە.
ئەگەر سەیری ناوچەکانی تری کوردستان بکەین، بەتایبەتی لە باشووری کوردستان و لە شاری سلێمانی، ناتوانین باسی ڕۆژنامەگەریی کوردی بکەین بەبێ هێنانە پێشەوەی ناوی پیرەمێرد، حاجی تۆفیق بەگ. پیرەمێردی شاعیر، نووسەر و ڕۆژنامەنووسێکی گەورە بوو کە دوای گەڕانەوەی لە ئەستەمبوڵ، ژیانی خۆی بەتەواوی بەخشی بە ڕۆژنامەگەری و ڕووناکبیری. ئەو لە ڕێگەی ڕۆژنامەی ژیان و دواتریش ڕۆژنامەی ژین، توانی بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و وێژەیی لە ناوچەکەدا دروستبکات. پیرەمێرد بە تەنها خۆی وەک دەزگایەک کاری دەکرد؛ نەک تەنها دەینووسی و چاپی دەکرد، بەڵکو خۆی دابەشی دەکرد و لە هەمان کاتدا چاپخانەکەی دەپاراست. ئەو لە ڕێگەی وتارە کۆمەڵایەتی و ڕەخنەییەکانیەوە، لە هەوڵی چاکسازیی کۆمەڵایەتی بوو ، و هانی خەڵکی دەدا بۆ خوێندەواری و پشت بەستن بە خۆ، کە ئەمەش

وایکرد ناوی پیرەمێرد و ڕۆژنامەی ژین ببنە دوو چەمکی لێک دانەبڕاو لە مێژووی زیندووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا.

لەلایەکی ترەوە، لە ساڵانی چلەکانی سەدەی بیستەمدا و لە کۆماری کوردستان لە مەهاباد، ڕۆژنامەگەریی کوردی گەیشتە لوتکەی کارایی نیشتمانی و نەتەوەیی خۆی. لەم قۆناخەدا، ناوی پێشەوا قازی محەمەد وەک ڕابەرێکی نیشتمانی و پاڵپشتێکی گەورەی ڕۆژنامەگەری دەردەکەوێت، کە لەژێر سەبەری دەسەڵاتی ئەودا ڕۆژنامە و گۆڤاری کوردستان دەرچوون. لەم تەنیشت ئەویشدا، شاعیرانی گەورەی وەک هەژار و هێمن دەبینرێت کە لاپەڕەکانی ئەو بڵاوکراوانەیان بە شیعر و وتاری نیشتمانی دەڕازاندەوە. ئەم دەمو چاوانە توانیان ڕۆژنامەگەری بکەنە ئامرازێکی فەرمی بۆ بنیاتنانی قەوارە و پەروەردەکردنی تاکی کورد بۆ بیرۆکەی ئازادی و سەربەخۆیی، و نیشانیاندا کە چۆن بڵاوکراوەکان دەتوانن ببنە بەشێکی سەرەکی لە کایەی فەرمانڕەوایی و پێناسەی نەتەوەیی.

کاتێکیش باس لە گۆڤارە ئەدەبی و هزرییە قووڵەکان دەکەین، دەبێت ناوی مامۆستا عەلائەدین سەجادی بهێنین کە لە ڕێگەی گۆڤاری گەلاوێژەوە لە بەغدا لە نێوان ساڵانی هەزار و نۆسەد و سی و نۆ بۆ هەزار و نۆسەد و چل و نۆ، خزمەتێکی بێپایانی بە مێژوو، وێژە و ڕەخنەی کوردی کرد. عەلائەدین سەجادی لەگەڵ هاوڕێکانیدا وەک ئیبراهیم ئەحمەد، توانیان لە ڕێگەی گەلاوێژەوە سەکۆیەکی ئازاد بۆ بیرمەندان و نووسەرانی کورد لە هەموو پارچەکان دابین بکەن.

سەجادی بە وردبینی و لێهاتوویی خۆی لە کۆکردنەوە و ساخکردنەوەی کەلەپووری کوردی، گۆڤارەکەی کردە سەرچاوەیەکی مێژوویی یەکجار گرنگ کە تا کۆتایی ڕۆژگار وەک بنەمایەکی سەرەکیی توێژینەوە زانستییەکان دەمێنێتەوە.

ئەم گەشتە درێژەی کەشا و لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، دەموچاوی تری وەک حوسێن حوزنی موکریانی دەرکەوتن، کە بە تەنها خۆی پێشەنگی هێنانی چاپخانە بوو بۆ کوردستان. موکریانی بە دەرکردنی گۆڤارەکانی وەک زاری کرمانجی لە ڕەواندز، نیشانیدا کە ئامێری چاپ و بڵاوکردنەوە چەندە گرنگە بۆ مانەوەی زمان. ئەو بە ماندووبوونێکی زۆر و چوونە ناو مەترسییە گەورەکانەوە، پیتەکانی چاپی کۆکردەوە و پەرتووک و گۆڤاری پڕ بەرهەمهێنا، تا بیسەلمێنێت کە ڕۆژنامەگەری بەبێ قوربانیدانی جەستەیی و دارایی ناتوانێت ڕێگەی خۆی ببڕێت.

کەچی لە ئێستادا، کاتێک سەیری دۆخی ناوخۆیی و ڕاستەقینەی ڕاگەیاندنی کوردی دەکەین، لاپەڕە گەش و مێژووییەکەی ڕابردوو تووشی پاشەکشە و داڕمانێکی گەورە بووە؛ ڕۆژنامە و گۆڤارەکان کە ڕۆژانێک

ئاوێنەی بیری ئازاد بوون، ئێستا بەتەواوی کراون بە موڵکی تایبەتی چەند دەموچاوێکی دیاریکراوی سەر بە دوو لایەنە سەرەکییەکە و بە شێوازێکی ناڕەوا قۆرخکراون. ئەمڕۆ دەزگا ڕۆشنبیری و زانستییەکان، لەبری ئەوەی ناوەندی پاراستنی بەها باڵاکانی نەتەوە و زمان بن، گۆڕدراون بە بارەگای حیزبی و دیوەخانی باپیریان، کە تێیدا تەنها پیاهەڵدان و بەرژەوەندییە تەسکەکان بڕیار لەسەر مانەوەی دێڕەکان دەدەن. ئەم سفرەچن و بەرژەوەندیخوازانە، بەدرژایی زیاتر لە چارەکە سەدەیەکە، بە سیاسەتە چەوتەکانیان دەستیان ناوەتە بینەقای وشەی ڕەسەنی کوردی و ڕێگری دەکەن لەوەی کەسانی تری کوردپەروەر و خاوەن زانست، تەنانەت بە یەک وشە بەشداری لە داڕشتنی هۆشیاریی کۆمەڵگەدا بکەن. نووسەران و ڕۆژنامەنووسە سەربەخۆ و بەهەڵوێستەکان کە ئامادە نین پێنووسەکانیان بفرۆشن، لەبەرانبەر ئەم قۆرخکارییە حیزبییەدا پەراوێز خراون و دەنگیان تاسێنراوە، چونکە دیوەخانی نوێی ڕاگەیاندن تەنها جێگەی ئەوانە دەبێتەوە کە لەسەر ئاوازی لایەنەکان دەنووسن.
کاتێک سەیری تەواوی ئەم کاروانە مێژووییە دەکەین، دەبینین کێشەی گەورەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ئێستادا نەبوونی ئامراز یان چاپخانە نییە، بەڵکو دیلبوونی وشەیە لەژێر بەزەیی قۆرخکاریی حیزبیدا. میقداد مەدحەت بەدرخان، جەلادەت، پیرەمێرد، سەجادی، و موکریانی، خەباتیان بۆ ئەوە نەکرد کە ڕاگەیاندنی کوردی ببێتە پاشکۆی هێزە ڕامیارییەکان و بارەگای ناسیاوی ، بەڵکو ئامانجیان ئازادیی مرۆڤی کورد بوو. بۆیە بە گەڕانەوەی شکۆ بۆ خامەی کوردی، پێویستە وشە لەم داگیرکارییە چارەکە سەدەییەی هێزەکان ڕزگار بکرێت و جارێکی تر دەزگا ڕۆشنبیرییەکان بگەڕێنرێنەوە بۆ خاوەنە ڕاستەقینەکانیان کە نووسەرە نیشتمانپەروەر و بەهەڵوێستەکانن، هەتا ڕێگە نەدرێت مێژووی پڕ لە سەروەریی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە نێو دیوەخانی لایەنەکاندا وندا بێت.

ستار ئەحمەد

گەشتی8 یان چاوخشاندنێکی خێرا .. نەوزاد بەندی

-١

جاران، دوور لە ئێستا، داب و نەریتی بەسەرکردنەوەی نوسەرە لاوەکان ئەبینرا لەلایەن نووسەرە خاوەن ئەزمونەکانەوە.. نوسین و بابەتەکانیان هەڵدەسەنگاندن، بۆ نمونە ل□ گ□قاری بەیان و ڕۆشنبیری نوێ و کاروان دا، چیرۆکنوسێکی بە توانا، چیرۆکە بڵاوکراوەکانی ژمارەی پێشووی هەڵدەسەگاند و دەستی دەخستە سەر خاڵە بەهێز و لاوازەکانی چیرۆکەکان.. یان شاعیرێکی بەتوانا شیعرە بڵاوکراوەکانی ژمارەیەکی گ□قارەکەی لە ووتارێکی دوور و درێژدا، تاوتوو دەکرد، لێرەدا ئیتر نوسەرە لاوەکان هەستیان دەکرد مامۆستا و خەمخۆریان هەیە، ڕێزیان لێ نراوە و بێکەس نین .. براگەورەی ئەدەبییان هەیە هەڵیاندەسەنگێنێ و دەستگرۆییان دەکات ..
بە داخەوە! ئەو نووسەرە گەورە میهرەبانانە هەموویان کۆچی دواییان کرد و .. نووسەرانێک جێگایان گرتنەوە کە بێجگە لە قەد و باڵای ئەدەبیی و ڕۆشنبیریی خۆیان، هیچی تر نابینن ..واتا من زۆر وورد دەبمەوە لە کۆمێنتی بابەتە ئەدەبیی و ڕۆشنبیرییەکانی تەواوی پێگە ئەدەبیی و هونەرییەکان، هێشتا کۆمێنتێکی بۆ نمونە بەختیار عەلیم نەبینیوە بۆ چیرۆکنوسێکی لاو کە هەندێ ڕەخنە و ڕێنمایی هونەری چیرۆکنوسینی تێدا بێ.. هێشتا کۆمێنتێکی عەبدوڵا پەشێوم نەبینیوە بۆ تازە شاعیرێکی قەڵاو منارە، بڕێک دەستخۆشیی و چاو سوورکردنەوەی ئەدەبیی تێدا بێ بۆی. . ئەڵێم کۆمێنت، ناڵێم ووتار ..چونکە ئەوەیان مەحا□□ی مەحاڵەکانە، کەسانێکی بەرز و باڵای وەک ئەوان، ووتاری دوور و درێژ لەسەر بوێژێکی لاوی نەناسراو بنووسن، سوکایەتییە بۆ ئەوان دابەزن بۆ ئەو ئاستە نزمانە.. ئەوان تازە لە ئاسمانە بەرزەکاندان و نایشیانەوێ ڕێگای ئەو ئاسمانە بەرزانە نیشانی ئەوانەی خوارەوە بدەن.
تەنانەت لە پێشبڕکێ و ڤیستقا□□ ئەدەبیی و ڕۆشنبیرییەکانی ناوخۆدا، ئەو نووسەر و شاعیرە زەبەلاحانە پێیان سوکیی و نەنگییە بە دەقێک بەشداریی بکەن، لە کاتێکدا شاعیرێکی مەزنی وەکو نزار ئەلقەبانیی، لە هەموو ڤیستقا□□ شیعرییەکانی مەربەددا، ئامادەیی هەبوو .. لەولایشەوە ڕۆشنبیره باڵاکانمان، هەوڵی مەرگ دەدەن تا ڤێستقا□□کی ڕۆشنگەریی ئەوروپی قبوڵیان بکات و تیایدا جوانترین و

تازەترین بەرهەمیان پێشکەش ئەکەن .. شانازیی بەوەوە دەکەن لەگەڵ
فڵان ڕۆشنبیریی ڕۆژئاوایی وێنەیان چرکاندووە.. لە فڵان پێشبڕکێیی ئەوروپیدا، خەڵاتیان بردۆتەوە، ئیتر ڕەوتی ڕۆشنبیری ناوخۆی کوردستانیان داوەتە دەست خوا.

دوێنێ، هەشتی حوزەیران، لە تاقیگەی نەخۆشخانە، بۆ ماوەی 12 سەعات ئێشکگر بووم، لەو کاتە دوور و درێژە، بە تەنیا، بە ڕێکەوت له لاپتۆکەمدا، بەرنامەی گەشتی8 ی هەردی سەلامیم بینی، بەڕاستی سەرنجی ڕاکێشام، چونکە من زۆر بینەری تی ڤی نیم .. وای لێکردم بۆ سێ چوار بەرنامەی گوێ ڕادێرم، ئیتر کەوتبوومە نێوان فەحسی نەخۆش و گەڕانەوە بۆ لاپتۆکەم، ڕێک وەک هەردی کە لە نێوان خواردن ئامادە کردن و پرسیارکردن له میوانەکەی، لە جموجوڵدایە..

لێرەدا بۆ زیندووڕاگرتنی بەرنامەی گەشتی 8 و ..بە هەمان ڕێگای نووسەرە بەرزە کۆچکردووەکانمان کە لە ووتاریکدا تاوتووی کۆمەڵێ شیعر و چیرۆکیان دەکرد، هەوڵ ئەدەم کۆمەڵێک ڕا و سەرنجی خۆم لەسەر سێ چوار بەرنامەی گەشتی 8 دەربڕم، بە هیوای ئەوەی ئەم نەریتە زیندوو بێتەوە و ..نوسەرانی تریش چاوبخشێنن بە بەرنامە و بەرهەم و ماندوو بوونی ئەوانی تردا، بۆ ئەوەی لە گۆشەی پەنهاندا پەڕاوێز نەخرێن و لە یاد نەچنەوە، وەک دەستخۆشیی و ماندوو نەبوون و ووزە بەخشێکیش بۆ ئەو نووسەر و پێشکەشکارانە، هەتا لە هەوڵ و داهێنانی نوێ بەردەوام بن، یان ئەگەر هەڵەیەکیان توش بووبێ، بە خۆیاندا بچنەوە.

سەرەتا هەست ئەکەم ئەم دیاردەی بانکگردنی میوانە بۆ ناو ئوتومبیلێکی گرانبەها و پیاسە پێکردنی، بووەتە دیاردەیەکی بڵاو و چەندین بەرنامە بەم شێوەیەیە، میوانی بەرنامە بانگدەکرێتە ناو ئوتومبیلێک و پرسیارەکانی لەناو ئوتومبیلەکەدا لێدەکرێت، دوای ئەوە بۆچی خواردن لە بەرنامەکەدا هەبێت؟ ئاشکرایە خواردن و بیرکردنەوە پێچەوانەی یەکترن ، ئەپرسم ئایا ئەمەیش هەر درێژکراوەی بەرنامە ڕەنگاوڕنگەکانی ناو ستۆدیۆ نییە، کە زیاتر لە کەنال□□ تورکییەکانەوە وەرگیراون، لە لایەک شێف خواردن ئامادە دەکات و لە لایەک میوانی بەرنامە بەر ڕێژنەی پرسیار دراوە ؟

بە ڕای من دیاردەیەک یان ستایڵێک دوو بارە بێتەوە، چێژ لە دەست دەدات.. گۆڕینی تەکنیکی بەرنامە، زۆر ئاسانە و تەنها هەندێک بەهرە و بیر لێکردنەوەی ئەوێت، قەیچێکا با ڕۆشنبیرێک لە کتێبخانەیەکدا گفت و گۆی لەگەڵدا ساز بکرێ.. هونەرمەندێک له شانۆیەکدا .. خاوەنکارێک لە فرۆشگاکەیدا.. سیاسی□ک لە تەنیشت کاروانی تەنکر□□ ن□وتەکاندا ..

یەکێک لە بەرنامەکانی گەشتی8، لە لەندەن و میوانداریی لەکاک

ئەمیرحەسەن کردبوو، بە ڕاستی هونەرمەندێکی بەهێز و سەرکەوتوو، ڕۆح سوک و قسە خۆش .. چێژێکی تایبەتی به بینەر و گوێگرەکانی بەخشی، بەڵام لە بۆچوونەکیدا توشی سەرسوڕمان بووم، کاتێ ووتی: (من بڕوام بە هاوڕێیەتیی کوڕ و کچ نییە !) .. ئەمە هونەرمەندێکی ناسراوی دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکان، کە ساڵانێکیشە لە لەندەن ئەژی .. ئایا ئەم بۆچوونەی نابێتە هۆی تێکدانی باری سەرنجی هەوادارانی لەسەر پەیوەندییەکانیان؟ وا ناکات کەسانێک لەپرسینەوەی توند لەگەڵ کوڕ و کچەکانیاندا بکەن، پشت ئەستوور بە بۆچوونی هونەرمەندێک کە لە ئەوروپا ئەژی ؟ ئایا هاوڕێیەتیی چییە؟من سەدان هاوڕێی کچم لەکۆلێژ و فەرمانگا و تۆڕه کۆمەڵایەتییەکاندا هەیه.. هاوڕێن، لە خۆشیی و ناخۆشیدا هاوخەمیی بە یەکتری نیشان دەدەین و یەکتری بەسەر دەکەینەوە، ئیتر بۆچی ئەبێت بڕوات بە هاوڕێیەتیی کوڕ و کچ نەبێت؟ ئەی بچینە فەرمانگا چی بکەین؟ سڵاو لە فەرمانبەره کچەکان نەکەین و ..مردوویان لە بمرە، سەرخۆشییان لێنەکەین؟ یان ژوورەکان جیا بکەینەوە، ژووری ئینفیرادیی بۆ کچێک درست بکەین کە لەگەڵ دوو کوڕدا فەرمانبەرە؟ یان له زانکۆ .. یان لە هەموو شوێنێک..بە ڕاستی نابێت زاراوەی هاوڕێ و عاشق تێکەڵاو بکەین، هەموومان بمانەوێ یان نەمانەوێ، بە مامۆستا ئاینییەکانیشەوە، هاوڕێ و هاوخەمێکی زۆری ڕەگەزی بەرامبەرمان هەیە، چونکە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە.. ئە خۆ کۆمەڵ تەنها لە نێرینە پێک نەهاتووە.

پاشان کاک ئەمیر ئەڵێ خێزانەکەم ڕاستی کرد کە پێویستە خۆم له گۆرانیی وئاهەنگ دوور بخەمەوە چونکە لەگەڵ ئاستی کەسایەتیمدا ناگونجێ ..بەو جۆرە دوا گۆرانیم لەسەر دایک تۆمار کرد و ئیتر تەواو واز لە گۆرانی ووتن دێنم..!

ئەمە لوتکەی تێنەگەیشتنە لە هونەر .. لە ئەدەب .. لە ڕۆشنبیریی .. تۆ هونەرمەندی میللەتێکیت، خێزانەکەت بۆی نییە لە گۆرانی دوورت بخاتەوە .. من کە شیعر ئەنووسم، ناهێڵم خێزانم بیخوێنێتەوە و ڕای خۆی لەسەر بدات، چونکە من بۆ میللەتێک ئەنوسم، دوای ئەوەی کە شیعرەکەم بڵاو کردەوە، خێزانیشم ئەگەر حەزی لە خوێندنەوەی شیعر بێت، با بۆ خۆی بیخوێنێتەوە ..

چۆن ئەبێ هونەرێک کە تۆی گەیاندەتە ئەو ئاستە، ئەمرۆ بە هاوشانی کەسایەتیی خۆتی نەزانیت، ئەی ئیتر بۆچی ڕازی ئەبیت وەک گۆرانیبێژێک چاوپێکەوتنت لەگەڵدا بکرێت؟ مادام بۆچوونت بەو شێوەیەی لێهاتووە، هەر لە سەرەتادا بە هەردی سەلامیت بووتایە، ببوورە! من جاران هونەرمەند بووم ، ئێستا هونەرمەند نیم و بە بڕیاری خۆم و خێزانەکەم هونەرمان وازلێهێنا، چونکە لەگەڵ ژیانی

مندا ناگونجێت و ڕەتم کردەتەوە ..
ئەبوو هەردی سەلامیی بیپرسیایە ئایا ئەو ناوبانگ و جەماوەرێیشی کە هەتە، ڕەتیان دەکڕیتەوە لە کاتێکدا ئەو دووانە بەشێکن لە دەسکەوتەکانی گۆرانی ووتن کە بە تۆی بەخشیوە؟
لێرەدا بێئاگایی پێشکەشکار دەردەکەوێت لە چۆنێتیی مامەڵەکردن لەگەڵ دۆخێکی سەیردا، من گۆرانیبێژم بەڵام گۆرانیبێژیی لەگەڵ پلە و ئاستی مندا ناگونجێ و ..قسەی هاوسەرم ڕاست بوو، بۆیە دوا گۆرانی بە دایک ئەڵێم و ئیتر تەواو ..
کەواتە بینەر یەکسەر هەست ئەکا ئەمە ئەمیر حەسەنی گۆرانیبێژ نییە، ئەمە کەسێکی ترە کە ئەمیر حەسەنی گۆرانیبێژی کوشتووە.. کۆتایی پێ هێناوە..
ئینجا دوا گۆرانیت بەچی بە دایک بێت؟ نابێ بە عەشقێک بێت؟ نەخێر نابێ ..چونکە ئەم گۆرانیانە، ئاواز و شیعرەکانی بە سانسۆری خێزانییدا تێدەپەڕن، ئەبێ بە جۆرێک بێ کە بە خەیاڵیش عەشق و خۆشەویستیی تێدا نەبێ، چونکە عەشق لەگەڵ پلە ومەقامی ئێمەی خاوەن ماڵ و مناڵدا ناگونجێت یان عەشق بە واقیع و خەیاڵەوە، بە شیعر و ئاواز و وتنەوە، تایبەتکراوە بە هاوسەری هونەرمەند..
بۆ ڕاستی ئەمە کارەساتە.. گۆرانیبێژم بینیوە کاتە مناڵەکانی گەورە ئەبن، گۆرانی بە هاوسەرەکەی ئەڵێت ..کەسێکی ئازا و ووریا نییە پێی بڵێ : براکەم! ئەم درۆ گەورەیە چییە ئەیکەیت؟ ئەسڵەن شیعر و گۆرانی بۆ ئەو شتانەیە کە دەستمان نەکەوتوون و لە خەیاڵدانماندا ئەخولێنەوە و شەونخوونمان ئەکەن .. تۆ هاوسەرەکەت پێنجا ساڵە پێکەوەن، ڕۆژی سێ ژەم پێکەوە ئەخۆن و ..شەڕە و ئاشتیی نەماوە لەگەڵ یەکتریدا نەیکەن، ئیتر ئەم شیعرە چییە؟ ئەم ئیلهامە لە کوێوە هات ؟؟ خۆ وەک حەلاوەخانی خێزانی فایق بێکەس کەچی دوایی نەکردووە تا بۆی بنووسیت :

حەلاو گیان ڕۆیشتی منت بەجێهێشت
ئەزانی دوای تۆ چەندم جەفا چێشت ؟

هەر بۆیە پێوستە هونەرمەند و ڕۆشنبیرەکانمان ئاگاداری ئەوە بن کە ئەوان پێش ئەوەی هاوسەری ژنێک بن، موڵکی میللەتەکن، ڕێنیشاندەر و خەو و خولیای میللەتەکن..ناکرێت هیچ سانسۆر و بازگە و پۆلیسێک لە نێوان هونەرەکەیان و میللەتەکەیاندا ڕاوەستێت .. محەمەد جەزا عەلی گۆرانی بێژ، کوڕی حاجی عەلی، کە ڕازی نەبوو کوڕەکەی گۆرانی بڵێت، لە پێناوی هونەرەکەیدا لە قسەی باوکی دەرچوو، چونکە باوکی یەک کەسە بەڵام هونەرەکەی یەک میللەتە.. نزار قەبانی لەسەر شیعری عەشق بەردەوام بوو، باکی نەبوو بەوەی بنەماڵەکەی حاشایان لێکرد

..سوهەیبی ڕۆمی لە پێناوی عەشقی خوا و پێغەمبەردا، وازی لە ئایین و نەتەوە و کەشک و تەلارەکانی باوکی هێنا و دوای موحەمەد کەوت..فایق بێکەس بە بێ گوێدانە خەزان و مامۆستای گەڕەک، داکۆکیی لە مەی کردووە.

ئەوانە فیداکاریین کە خاوەنەکانیان بەرز و نەمر هێشتەتەوە ..

یەکێک لە گەشتەکانی 8 لەگەڵ کاک ڕەبین هەردی دا بوو، لە ڕاستیدا ڕەبین هەردی هەر چەنێک بێ، کەسێکی ناسراوە، هەم وەک کوڕی ئەحمەد هەردی، هەم وەک هەوڵدان و خوێندنەوە و بیرکردنەوەی خۆی.. هەم وەک هاوڕێکانیی و ڕەهەندییەکان، زیرەک لە هونەری ئاخاوتندا و .. لە چەنەتیی کاردانەوەی خۆش و ناخۆش لە کاتی خۆیدا، بە جۆرێک تەنانەت نەیارەکانیشی لە گولەگرتنی بێزار نابن..من وەک خۆم، بەدەر لەوەی کە ڕەخنەم لە هەندێک لە زەمانە سازیی و خۆگونجاندن و دیبلۆماسیەتی خۆپێڕینەوەکانی هەیە، بەڵام دڵنیام لەوەی کە لە دیالۆگ و دیپلۆماسیەت و ڕۆشنبیریدا، پلە و پێگەیەکی بەرزی هەیە.

لەو گەشتەدا، دوو سێ سەرنجم هەبوو لەسەر دیالۆگەکەی ڕەبین هەردی، یەکەمیان ئەوەیە چەندەها جار و تەنانەت لەکاتێکدا ئەحمەد هەردی باوکی له نەخۆشخانە کەوتووە، لێی دەپرسێت : (ئەو ست فاتیمەیەی شیعرت بۆ نوسیوە، کێ بوو؟) باوکیشی وەڵامێکی کەمەر شکێنی ئەداتەوە، پێی ئەڵێ : (ئەزانیت تۆ زۆر کەریت!)

لە ڕاستیدا وەڵامەکەی ئەحمەد هەردی کە دەیان جار ئەو پرسیارەی لێکراوە و وەڵامی نەداوەتەوە، دواجار لەسەر قەرەوێڵەی خەستەخانە چەند بارە هەمان پرسیاری لێدەکرێتەوە، وەڵامێکی زۆر نیشانە پێک بووە .. وەڵامێکی لە ڕووکەشدا کۆمیدییە، بەڵام لە ناوەرۆکدا تراژیدییە .. جنێوێکی بەکارهێناوە بۆ ئەوەی تۆزێک بیربکەنەوە، کە ئەم پیاوە کفری نەکردووە لەم کۆمەڵگا حەیا بەرەدا، یەک شیعری بۆ کچێک نوسیوە کە خەزانەکەی نەبووە ..ئەم کفرە گەورەیەی کە بە درێژایی ژیانی بە دوایەوە بوون و داوای کەفارەتی کفرەکەیان لێکردووە . تەنانەت له چەندین چاوپێکەتنی تیقی و ڕادیۆدا، دیسان داوای ئەدرەس و ئیمەیڵ و ژمارەی خانوو و ناسنامەکانی !! ست فاتیمەیان لێکردووە، ئەویش ناچار وتوویەتی :

(قەت بۆ دە ڕۆق باست ناکەم نایزڕێنم ناوەکەت)

ئە خۆ ناتوانە لەسەر تیقیی پێیان بڵێ : ئەزانن ئەوە زۆر کەرن ؟.. بەڵام سوودی نییە .. لەگەڵ میللەتی قەناغی ئەشکەوتا سوودی نییە .. لەگەڵ کۆمەڵگای مێگەلدا، سودی نییە ..کۆمەڵگای فزوڵیی، کۆمەڵگای بێ ئیش، کە عەقڵیان داچۆڕاوەتە ناو شەرواڵەکانیانەوە ..کۆمەڵگایەک کە حەز ئەکات حەیای کچێک ببات و ئاشکرای بکات و تەپڵی بۆ لێبدات ..

وەک چۆن عەبدوڵا پەشێوێکی لوتکە!! ، تەهدیدی ئەو کچە ئەکا کە خۆشی ویستووە و ..چارەنووس وایکردو□ ب□تە هاوسەری کەسێکی تر ، پێی ئەڵێ :

(لە دەستم دێ ئەڵقەی پەنجەت پێ فڕێ دەم
نامەی بەختت بسووتێنم،
لە دەستم دێ هەموو شتێک ئاشکرا کەم
کام شەوت گەش و ڕوونا کە
ئەو شەوە فوو لە چرا کەم
لە دەستم دێ، بە دوو وشە دڵی زاوای ویستووت ڕەش کەم
لە خۆشاوی شەوی پەردەتان بێبەش کەم) !!

واتا لە دەستی دێت پەیوەندییە تایبەتیی و سۆزدارییەکانی ئاشکرا بکات و ..شەو لە عەشقە کۆنەکەی بکات بە شەوی تار و دەیجور .. ئەڵێ لە دەستم دێت، واتا ئەمە جۆرێکە لە نیشاندانی هێز و ماسولکە وتوانا.. لە دەستی دێت..شانازی بەوەوە ئەکات کە ئەتوانێت خێزانێک وێران بکات ئایا ئەمە نیشتنەوەی ئیلهامی شیعرییە یان درۆنی جەنگیی ؟

هەر بۆیە ڕێبین هەردی ئەکەوێتە هەڵەیەکی گەورەوە کاتێک ئەیەوێ دەستکاری داهێنان و سروش و شیعری باوکی بکات پێش ئەوەی بیەوێت بچێتە ژیانی سۆزداریی و تایبەتیی شاعیرێکی ناسک و ڕۆمانسیی میللەتێکی مێگەل و ڕەشۆکیی ..بۆیە ئەو شاعیرە ناچارە ڕەنگە بۆ یەکەمجار بە کەسێک بڵێ، ئەزانیت تۆ زۆر کەریت ..؟؟ .. هەڵەی گەورەی کردووە کاتێ شاعیرێکی گەورەی وەک باوکێک بینیوە و ویستوویەتی ئەدرێسی پەری شیعرەکانی لێ وەربگرێت..

کارەساتێکی گەورەیە بڕۆیت بە دوای ناوێکا بگەڕێیت کە لە شیعری شاعیرێکی گەورەدا هاتووە، بۆ ئەوەی ناوی ئافرەتێک بزڕێنیت، کە تاوانەکەی ئەوە بووە عەشقی باوکت بووە.. یان تەنانەت بە کوشتنی بدەیت لەلایەن کەس و کارە ڕەشۆکیی و تێڵا بە دەستەکانیو□ ..

ئەوەی جێی پێکەنینە، ڕۆشنبیرێکی وەک ڕێبین، لە سەرەتادا ئەڵێت ئێمە هەموومان ئەزانین ئەو ست فاتیمەیە کێیە ..ئەوان هەموویان .. واتا ئەوان هەموویان، بە بنەماڵە، کاتێکی زۆریان لە گەڕان بە دوای ئەو ست فاتیمە داماوە قوڕ بەسەرەدا بە هەدەر داوە و دۆزیویشیانەتەوە ..

ئەی ئافەرین .. هەموویان ئەزانن ست فاتیمە کێیە، ئەی باشە کاک ڕێبین کە زانیوتانە ست فاتیمە کێیە، بۆچی وازتان لە باوکتان نەهێناوە و تەنانەت لەسەر قەرەوێڵەی نەخۆشخانەیش دیسان پرسیارتان لێکردووە و ناچارتان کردووە پێتان بڵێ : ئەزانیت تۆ زۆر …… ؟

یان ویستووتانە به دەمی خۆی ددانی پیا بنێ؟ هەڵبەت زۆر ڕۆیشتنم لەسەر ئەم بابـەتە، بە ڕەوا ئەزانم ، چونکە بە بەشێک لە داکوکیی ئازادیی ئەدەبیی ئەزانم ..

.. لە باسکردنی ژیانی کەسێکی ناسراودا نابێ بچوکترین هەڵە بکرێ، لەسەر فاریزەیەک لە نوسینێکی فریدریک نیچەدا، هەرایەکی گەورە دروست بوو، ئێستا چۆن لەسەر گەڕان بۆ دۆزینەوە و ئاشکرا کردن و ناوزڕاندنی ناسکترین چیرۆکی عەشقی شاعیرێکی ناو مێگەلستان، من چوار دێڕ نەنووسم ؟ چۆن داکۆکی لە شاعیرێک نەکەم کە خۆم ئینتیمام بۆ جیهانی شیعر هەیە؟

پاشان ڕێبین هەردی باس لە نەوشیروان موستەفا ئەکا .. وەسفێکی زۆری دەکات، خۆی بە لایەنگری گۆڕان و هاوڕێی نەوشیروان مستەفا ئەناسێنێ. دوای ئەوە وەسفێکی زۆری مام جەلالیش ئەکات ..

ئینجا ئەڵێت نەوشیروان موستەفا گەورەترین جەلالیی بووە، بە داخەوە کە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ مام جەلالدا گەیشتە ئەو ئاستە !!

بە ڕاستی ئەو قسانەی کاک ڕێبین، کارەساتی گەورەی پەتپەتێنی فیکرییان لێ ئەکەوێتەوە..ئێ ئەو دوو کەسایەتییە لێک ترازاون، تەنانەت بە بۆچوونی خۆت نەوشیروان مستەفا نەهاتەوە بۆ سلێمانی هەتا شەڕی نێوان یەکێتی و گۆڕان ڕوو نەدات..تۆیش هاوڕێ و هاوبیری گۆڕان و نەوشیروان مستەفا بوویت، ئێستا چۆن ڕێ بە خۆت ئەدەیت خەفەت بۆ ئەوە بخۆیت کە نەوشیروان مستەفایەک کە گەورەترین جەلالیی بووە، بە داخەوە کە لە مام جەلال جیا بۆتەوە و گۆڕانی دامەزراندووە؟

جارێ وشەی جەلالیی و مەلایی، نابێ لەسەر زاری ڕۆشنبیر بگەڕێت، وشەیەکن کە لە دووریی سەدان فرسەخ ڕێوە بۆنی ناتەبایی و براکوژی و ئاوکردن بە ئاشی کۆن و جەهالەتیان لێ دێت..نازانم چۆن ڕۆشنبیرێک ڕێگا بە خۆی ئەدات وشەی جەلالیی یان مەلایی بدرکێنێ؟؟ نازانم ..ڕەنگە بۆ خۆ شیرینکردن بێ، وەک ئەوەی هەندێ ڕۆشنبیری سلێمانی بە (وانێ) قسەئەکەن، هاتمەوانێ، ڕۆشتمەوانێ، .. بۆ ئەوەی بیسەلمێنن کە لە سلێمانییە ڕەسەنەکانن !!

لەوەیش سەیرتر کاتێ ڕێبین هەردی ئەڵێت کاک نەوشیروان گەورەترین جەلالیی بووە .. لێرەدا (گەورەترین جەلالیی) وەک باشترین پلە و پێگە و پێوەر وايە لەلای .. واتا ئەی نەوشیروان مستەفا تۆ کە لەو پلە و پێگە باڵایەدا بوویت، چۆن وازت لێهێناو چوویت گۆڕانت دروستکرد؟ خۆ گەر بیووتایە گەورەترین سەرکردەی یەکێتیی یان کۆمەڵە بووە، نەمانئەتوانی ڕەخنە بگرین، بەڵام بە کەسکردنی حیزب□ک، زیندوو کردنەوەی بە کەسکردنی حیزبەکەی بەرامبەرێتیی و

..گەڕانەوەیە بۆ سەردەمی کۆن.. سڕینەوەی تەواوی پەیڕەو پڕۆگرامی کۆمەڵە و یەکێتیی و پارتیشە، ئەوەتا لێرە باشترین سەرکردەکان، گەورەترین جەلالین ..با ئەولایش گەورە مەلایەکانیان باس بکەن..
ئەمە لە زاری پێشمەرگەیەکی نەخوێندەوارەوە بێت، ئاساییە، بەڵام ڕەهەندییەکی کە دەیان ووتاری لەسەر مۆدێرنیزم و پۆست مۆدێرنیزم و سیکیولاریزم و دیموکراسیی نوسیوە، کار بە تەرمی جەلالیی و مەلایی بکات، ئەمە ماڵوێرانیی ئایدیۆلۆژیی ناودەنێم من، ئەوەیش ئارەزووی خۆتانە.
لە باسکردنی فاروق ڕەفیقدا، ئەڵێ: فاروق ڕەفیق هێرشی زۆری کردە سەرمان، ئێمە وەڵاممان نەدایەوە، هەتا کار گەیشتە ئەوەی ووتمان کاک بەختیار وەڵامێکی بدەرەوە ..!!ئیتر ئەویش بە کتێبێک وەڵامی دایەوە !
ئایا ڕەخنە، هێرشە ؟ ڕەنگە ڕەخنە لای کەسێکی نەخوێندەوار، هێرش بێ .. بەڵام ڕەهەندییەکان کە خۆیان بە پۆست مۆدێرنیزمی ئەم میللەتە ئەزانن، ئەبێ وەک لەکچەرێکی زانستیی وەریبگرن، خۆی ڕەخنە لە بنچینەدا زانستێکە و لقێکە لە کۆلێژی ئەدەبیات ..هەر بۆیە ناوهێنانی ڕەخنە بە هێرش، وەک ئەوە وایە بە قەڵەم بڵێیت ئاڵپیجی ..
کاک بەختیار بە کتێبێک وەڵامی هێرشەکانی فاروق ڕەفیقی دایەوە، وەک ئەوەی بڵێی ئەمە بە فڕۆکەیەکی ئێف شانزه وەڵامی تیروکەوانەکانی فاروق ڕەفیقمان دایەوە ..
یان ئەوەی کە ئەڵێ من هەر وەڵامم نەدایەوە .. چۆن وەڵامی کەسێک نادەیتەوە باری سەرنجێکی هەیە لەسەرت یان لەسەر نوسینێکت؟ ئایا ئەمە لوتبەرزیی ڕۆشنبیرییە یان بێتاقەتیی ڕۆشنبیریی؟ من هەر تاقەتیشم نەبوو وەڵامی بدەمەوە، هەر نامەوێ وەڵامی بدەمەوە .. واتا وەک ئەوەی کەسێک پێت بڵێ کراسەکەت ڕیقنەیەکی پێوەیە..تۆ تاقەتت نەبێ وەڵامی بدەیتەوە، ئە کابرا زەحمەتی کێشاوە، کە ئاگاداری کردوویتەتەوە، کراسەکەت پیس بووە، ئەبێ بە لایەنی کەمەوە بڵێی سوپاس . . یان پێی بڵێیت کاکە ئەوە ڕیقنە نییە، بڕاندی پەڕۆیە یان لاکەستە .. یان هەر وەڵامێک .. بەڵام هەر وەڵامی نەدەیتەوە، چی ئەگەیەنێت؟ زۆر شت ئەگەیەنێت کە ناتوانم لێرەدا باسی بکەم، پاشان کەسێک کە شایانی وەڵامدانەوە نەبووبێ و پشتگوێ خرابێت، بۆچی ئەچیتە پرسەکەی ؟ ئاخر کەسی بیریار وەک کەسی عەشایەر نییە، مردن چۆکی پێ دابدات و بەرەو مزگەوت و گۆڕستان هەڵیفڕێنێ.
گەشتێکی تری هەردی سەلامیی، لەگەڵ دکتۆر محەمەد خانیدا بوو، ئەو دکتۆرە کۆمەڵناسەی کە بە ووتە و لێکدانەوەکانی خەڵکێکی زۆری لە

کوبــــوونەتەوە و .. چێژەکـــی تــــایبەت لە هێمنیـــی و عەقڵ و لێکــــدانەوەکانی دەبینـــن، بە جۆرێـــک چارەســـەری بە زۆربەی کێشە دەروونیی و کۆمەڵایەتییەکان پێیە، بە بە زۆر لە خۆکردن و پەنا بردنە بەر زاراوەی لاتینیی و گریکیی، بە زمانێکی ڕەسەنیی کوردیی ئەدوێ..

-٢

لەم گەشتەی 8 دا، چەند سەرنجێکیشم لەسەر دکتۆر خانی هەبوو، ئەڵێ مـن زۆر داوای لێبــوردن لە خەڵـک ئەکەم ..بەڵــام داوای لێبــوردن کاردانەوەی هەڵەیەکە، وەک دەڵێن من کەمترین خەڵک بریندار ئەکەم، بە ئەوەی کەمترین داوای لێبوردن بکەم..کەواتە دکتۆر خانی تۆ لە ڕاستیدا ئەبێ زۆر تووڕە بیت، یان خەڵکێکی زۆر بریندار ئەکەیت وا زۆر داوای لێبوردن ئەکەیت، چونکە ناکرێت هەر لە خۆمانەوە داوای لێبوردن بکەین، هەتا هەڵەیەکمان بەرامبەر کەسێک نەکردبێت.
دکتۆر خانی ئەڵێت: من هاوسەرەکەم هەموو شتێکمە، نە باوکم ماوە نە دایک ، خوشک و برا هەموو دوور کەوتوونەتەوە، پێی دەڵێم گەر تۆ نەبوویتایە من چیم بکردایە ؟
لێرەدا ئەم کۆمەڵناس و دەروونناسە ئەکەوێتە دوو هەڵەی گەورەوە، هەڵەی یەکەمیــان ئەوەیە، ئەوێکــی زانــا و دانــا گەر هاوســەرەکی نەبووایە نەیدەزانی چی بکات، ئەی چەندەها گەنجی کوردی ئاوارەی کەمپەکان بێ دایک و باوک و خوشک و برا و هاوسەر چی بڵێن؟ کاتێ گوێ لە دکتۆر خانی دەگرن، ئەبێ توشی چ خەم و دەردێکی جودایی ببن، کاتێ دکتۆرێکی پایەبەرز بە بێ هاوسەر ماڵوێران ئەبێ، ئەی ئەوانی دامــاو چــی بکەن؟ هەر لەنــاو گــوێگرانی بەرنــامەکەی گەشتــی8 دا، چەنــدەها کەس هەن هاوســەریان مــردووە، یــان نەخۆشکەوتــووە و لەناوجێدایە یان تەڵاقدان تەنیای خستوون، ئەبێ چ ئەشکەنجەیەکیان توش بێ کاتێ دکتۆرێکی بە هاوسەر ڕایدەگەیەنێ کە بێ بێ هاوسەر نازانێ چی بکات و نازانێ قوڕی کوێ بکا بە سەریدا ..
دووەمیش، ئەمەوێ بە کاک خانی بڵێم، هەرگیز مان و نەمان و هیوا و ئاواتەکانت مەبەستەرەوە بە کەسێکەوە، گەر وایش بێت، لە بەردەمیدا ئەو ڕاستییە ئاشکرا مەکە، بە ئەوەی شیرازەی خۆت لە دەستی خۆتا بێت و نەچێتە دەستی کەسێکی ترەوە، چونکە سروشتی مرۆڤ بە گشتی و مرۆڤی کورد بە تایبەتیی بەو جۆرەیە، کاتێ بزانێت بووەتە دوا چانس و دوا هیــوا و پشــت و پەنــای کەســێک، خۆی لەو کەســە دوور ئەخاتەوە، بە گشتی مرۆڤ حەز ئەکا هاوڕێی کەسێکی سەخت بێ نەک کەسێکی تەخت..کەس و کەژ پیتەکیان جیاوازە، بەڵام بەڕای من هەر یەک ووشە بوون و پیتەکیان کەوتە خوارەوە و شکاوە..

دکتۆر خانی تەواوی قسەکانی ئامۆژگاریین، لە کاتێکدا ئاسانترین شت کە هەموو مرۆڤێک ئەتوانێت بیکات و هیچی تێ ناچێت، ئامۆژگاریکردنی ئەوانی ترە .. هەر زۆر خۆشە دانیشیت بەو خەڵکە بڵێیت بۆچی ئیشێک ناکەن؟ بۆچی زۆر ئەخەون ؟ ئەو خەڵکە چۆن دەوڵەمەند ئەبن، ئەی تۆ بۆ چوار مشقیی لێی دانیشتوویت؟

منیش ئامۆژگاریی خەڵکم زۆر کردووە، هەتا خۆم ئیشی دوای نیوەڕوانم لە دەست چوو، تەماشا ئەکەم زۆر زەحمەتە بچم ئیشی تر بکەم، یان ئیش هەر نییە بیکەم، ئەوسا سەرم کردە خەو، بە جۆرێ پەشیمان بووم لە هەمـــوو ئەو ئامۆژگاریـیـــانەی کە جـــاران دەرخـــواردی گەنجە بێ ئیشەکانم ئەدا.. لەبەر ئەوە بە ڕاستی من حەزم ئەکرد گوێگرێکی زۆرتان نەبووایه، بەڵکو کۆمەڵێک گەنجم ببینیایە پڕۆژەیەک بەو شـــاخەوە بکەن بڵێـــن ئێمە تەلەبەی دکتۆر خـــانین ..کۆمەڵێ شۆڕشگێڕ بڵێن ئێمە خوێندکاری دکتۆر خانی بووین.. کۆمەڵێ لاو شەقامەکان پاک بکەنەوە و ڕێنمایی داب و نەریتی کوردیی بدەنە گەشتیارەکان و بڵێن ئێمە قوتابی دکتۆر خانین .. بەڵام کاتێ ئێمە تەنها قسە بۆ خەڵک بکەین و لە جیاتی خەباتگێڕ و خەڵکی تێکنۆکرات، خەڵکی گوێگر لە دەوری خۆمان کۆبکەینەوە، ئەوسا ئێمە میللەتێکی بێ زمان و بێ چاو و بێ دەسەلات دروست دەکەین، کە لە جیاتی ئەوان قسە ئەکەین، واتا میللەتێکی ئ□ودە بە قسەی خۆش و نەستەق و لێکدانەوەی ئاسان و چارەسەر بە ووشە.. میللەتێ کە چاوەڕوانە دکتۆر خانی و عەلی حەمە ساڵح و سۆران عومەر و دکتۆر غالب قسەی دڵیان بکا ..کە ئەوان قسەی دڵی میللەتیان کرد، ئیتر میللەت بە بێ دەنگیی ئەمێنێتەوە، چونکە ووتە بێژ و زمانحاڵی هەیە، پێویست ناکات میللەت قسە بکات و بیر بکاتەوە ..هەتا شەقام و باری ئابووریی و زانستی و سیاسیی بەرەو خراپتر بڕۆن، بزانن خەڵکێک هەن کە پێشرەوی میللەتن بە قسە و دروشم .. هەر بۆیە کاتێ دوو گەنج لە شوێنێکی گشتیدا میز ئەکەن بە دیوارێکدا، حەق نییە دوو گەنجەکە سزا بدرێن، حەقە مامۆستاکان لە سەرەتاییەوە هەتا زانکۆ سزا بدرێن، چۆن نەیانتوانیوە دوو گەنج وا لێبکەن وەک مـــرۆڤ میز بکەن نەک وەک گـــوێرەکە ..ئەبێ سیاســـیی و تەواوی ڕەگەیانـــدنەکانیان ســـزا بـــدرێن، چۆن بەو ڕاگەیانـــدنە زەبەلاحانەوە نەیانتوانیوە ڕێگای ئاودەستخانە پیشانی دوو گەنج بـــدەن..لەبەر ئەوە بە لاتـــانەوە ئاســـایی بێـــت کە ئەوروپییەک دێتە کوردستان سەیری هیچ کەسێک ناکات، چونکە هەست ناکات مرۆڤی تێدایە ، لەبەر ئەوەی جێگا دەست و شوێن پێ و بار و دۆخەکەی چوار دەوریی، هی مرۆڤ نین، یان لە باشترین حاڵەتدا هی مرۆڤی پێش شۆڕشی پیشەسازیی و ڕێنیسانسن..

لە ئەوروپا زانا و دانا و بیریارەکانیان، وەک تۆماس مۆر و دانتیی

و ڤەرکیلی و بەکاشیە و کۆپەرنیکوس و ..سەدانی تر، گەورەترین شۆڕشی زانستی و ژیاریی و شارستانیی، بە خوێن و ژیانی خۆیان ئەنوسنەوە، ئەگینا تا ئەمڕۆیش شەقامەکانیان وەک شەقامەکانی ئێمە دەبوو .. ئەوان پێشەوەی هەموو گۆڕانکاریی و شۆڕشەکان بوون..خۆ تۆماس مۆر و سۆکرات ئەیانتوانی خۆشترین ژیان لەگەڵ پادشا نادادەکاندا بژین و خۆیان بە کوشتن نەگەیەنن، ئەی بۆچی خۆیان بە کوشتن گەیاند؟ لەبەر ئەوەی میللەتەکان تێ بگەن کە چیتر قبوڵی پادشای ناداد و یاسای دارستان نەکەن ..ئەوان نەبوونایە، سیستمی تەکنەکرات چۆن لە ئەوروپا و ئەمەریکا پەیڕەو ئەکرا؟ چۆن ئەبامایەکی بنەچە ئەفەریقیی ئەکرایە سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکان؟ ئەی بۆچی لای خۆمان سەرۆک لە فڵان تیرە و خێزان نەبێ، ئەگەر ئەبراهانم لەنکۆڵنیش بێ، لچی لێ نادات؟

ئە ئەوان خاوەنی سۆکرات و تۆماس مۆر و دانتین کە فەیلەسوفی پێشمەرگە بوون، ئەمڕۆیش خاوەنی فەیلەسوف گەرەکین، کە لە قسەکردندا هیچ کێشەیەکیان نییە، بەڵام ئەگەر نیشتمانەکە لە نادادیدا نوقوم بێ، بچوکترین چارەسەر و کاردانەوە و هەڵوەستیان نابێ و ..تەکەڵایشیان بە دەردی خوا ئەمرن.. بەڵام گلەییەکم لە هەردی سەلامیی هەبوو، لە کاتی سوور بوونەوەی قیمە و پیازەکەدا، نەیهێشت دکتۆر بە ئیسراحەت دوو پارووی چاک بخوات، نانەکە بەشەکی بە دەستییەوە و بەشەکەی تریشی لەسەر ئەژنۆی، نائومێد بووبوون.

دواجار کاک هەردی چووە کەرکوک بە لای کاک ئاسۆ ئەڵمانیی.. ئەو پیاوەیش وەک پێشمەرگەی دێرین و .. وەک خەڵکی کەرکوک و.. وەک یەکێک لە قوربانییەکانی ئیپیدایمی براکوژیی، کۆمەڵێک داخ و خەمی هەڵێشت، کە وای لە بینەرانی کرد خۆشیان بوێت، هەستی خۆبەشتزانین و قسەی باق و بریقی نەبوو .. سادە و ساکار و خاکیی بوو ..بەڵام دوو سەرنجم لە بەرامبەری دروست بوو،

یەکەمیان : کاتێ باری تەندروستیی تێک دەچێت و .. چەوری جگەر یان ترایگلیسراید و ڕێژەی شەکری بەرز ئەبێتەوە، گوێ نادات بە خۆی، هەتا ئەم پرسە ئەگاتەوە لای پاڤە تاڵەبانیی، پێی دەڵێت : بڕۆ بۆ ئەوروپا چارەسەری خۆت بکە..

ئەمیش ئەڕوات بۆ نەمسا، بۆ سەنتەرێکی تایبەت بە هەرس و جگەر و لە ماوەی دوو هەفتەدا دوانزە کیلۆ دادەنێت و ..کە دێتەوە پزیشکەکانی ئەوێ سەریان سوڕدەمێنێت، لێی ئەپرسن چیت کردووە وا هیچ دەردێکت تیا نەماوە ؟

لێرەدا لە کاک ئاسۆ ئەپرسم، باشە بۆچی هەتا کاک پاڤە نەیووت بڕۆ بۆ ئەوروپا، نەچوویت؟ بۆچی گرنگی بەخۆت نادەیت ؟ خۆ نە لە شاخین و نە لە شەڕدایین و نە سنوورەکانیشمان گیراوە .. ئیتر چۆن

ئەتوانیت بە نەخۆشی جگەر و پەنکریاسەوە لێی دانیشیت، هەتا پرسەکە ئەگاتە سەروو خۆت و .. پێت ئەڵێ ئەبێ بە زووترین کات بچیتە ئەوروپا چارەسەری خۆت بکەیت ؟

باشە، وا تۆ چوویتە ئەوروپا و چارەسەری خۆت کرد، ئەی ئەو خەڵکەی کە گوێیان لێگرتوویت، چۆن چارەسەری خۆیان بکەن؟ من کەسێک ئەناسم، کە جگەری ب□ ت□واوەتیی توشی فایبرۆسس بووە و ئەبێ جگەری بۆ بچێنن، لە کوردستان سێ دەفتەر دۆلاری تێدەچێ و لە هیندستان حەوت دەفتەر، ئێستا و لەم کاتە ناسکەدا چووە بۆ تاران، چونکە نە سێ دەفتەر شک ئەبات و نە حەوت دەفتەر ..؟

بە سیفەتی ئەوەی پێشمەرگەی دێرینیت و خۆت بە بەرپرسیاری ئەو میللەتە ئەزانیت، بۆیە ئەو پرسیارەت لێ دەکەم .. ئایا ووڵاتی خۆمان چارەسەری تێدا نییە، وا ئێوە یەکسەر ئەڕۆن بۆ ئەوروپا ؟ ئەنوەر و فاتیحی هاوڕێم شێرپەنجەیان بوو، بەرکەوتەی چەکی کیمیایی بوون ، خانۆکانیان فرۆشت و چوونە ئەستانبوڵ بە هیوای ڤیزەیەکی ئەوروپا، دەستیان نەکەوت و هەر لەوێ مردن و بوونە هاوگۆڕی نالی و حاجی قادری کۆیی ..

تۆ بۆچی باسی ئەو گەشتەت بۆ کردین بۆ نەخۆشی□کی ئاسان کە چارەسەرت لای پزیشکێکی وەک محسن ابوبکر هەبوو، ئەی ئێمە نەخۆشی□ گرانەکانمان ببەین بۆ کوێ ؟

بریا باسی ئەو گەشتە ئاسانەت نەکردایە، کە لای ئێمە زۆر گرانە و هەزاران لاومان لەو ڕێیەدا خنکان.

دووەم سەرنجیشم ئەوەیە کاک ئاسۆ ئەڵێ ئەبێ جارێکی تر بچمەوە بۆ نەمسا، چێکی خۆم بکەمەوە، بەڵام لەبەر بارودۆخی نائارامیی بەغداد و ناوچەکە، دوام خستووە، چاوەڕێ دەکەم وەزعەکە ئارام بێتەوە، جا ئەڕۆمەوە بۆ نەمسا ..

لێرەدا ئەپرسم جاری یەکەم کە چوویت بۆ نەمسا، بارودۆخەکە ئارام بوو ؟ بڕوا ناکەم ئارام بووبێت.. چونکە من پەنجا ساڵ پێش ئێستام لەبیرە، هەرگیز بارودۆخی ئەم ناوچەیە ئارام نەبووە، هەر بۆیە دەست لە دەست و قەوەت لە خوا، بە زووترین کات تکتی فڕۆکە ببڕە و لە نەمسا چێکی تەندروستی خۆت بکەرەوە، دڵیشت هیچ نەکات، چونکە هەر کاتێ بە قەڵەم و کاغەزێکەوە بچیتە بارەگای هەموو حیزبە کوردییەکانەوە و غیابات بنوسیت، زۆربەیان غایبین و لە گەشتی خەلیج و تورکیا و ئەوروپا و ئەمەریکان، ڕەنگە تەنها ئێشکگرێک لە بارەگاکاندا ببینیت، کە وەک من سەرە ئێشکگرتنێتی و چاوەڕوانە گەشتیارێک بێتەوە و بارەگاکەی تەسلیم بکات و ئەویش بڕوات بۆ نۆرە گەشتی خۆی.

ئاوی زیندوو نەگەیشتبووە لووتکەکان.. شیعر \ نەژاد عزیز سورمێ

مێژوو،
خوێن و پێکەنینی پێدا دێ..
باران،
بە سەمای گەردەلوول دەچێ
کەزی تاڤگان ڕادەکێشێ..
زیخ و چەوی کانی و جۆگان،
لە گوڵماندا گەورە بوون..
خەباتی درەخت،
دژی ئاسمانی بێدەنگ بەردەوامە..
سەرەڕای ئەوەش
پەلکەگیا
تاك تاك
سەریان لە ناو پووشدا
دەردێنن..
(مێژوو..
خوێن و پێکەنین..
سەمای گەردەلوول..
خەباتی درەخت..)

هەمیشە بە نەخۆشیان بینیوین
خەریکە دەمارمان
بە دەرمانی ئێکسپایەر
دەردێنن..
پەنجەمان،
چاوی بێدارمان
هەڵدەگڕووفێ..
ئەستێرە،
بە جل وبەرگی دڕاوەوە

دەردەکەون
چیرۆکی (دونیای بێ شەڕ) مان
بۆ دەگێڕنەوە..
(بــیــنــیــن..
دەمار..
دەرمانی ئێــکسپایەر..
چاوی بێدار..)

شەڕ نەیهــێشت
زمانمان بێــتە گــۆ..
چــیا چەند پەنا بوو
نەفرین بوو..
کەس پەیدا نەبوو بــڵێ :
پــاشا ڕووتــە.
(چیا..
شەڕ..
نەفرین..
پاشای ڕووت..)

هەندێ جار
داگیرسانی دەنکە شقارتەکەی دەستم
ملپــێــچی بازنە بەناوبانــگەکەم
بەبیر دێنێــتەوە
ئەوەی لە دێری دێرەوە‌
دەمباتە ئاییندەیەك
تەنیا لەخۆی دەچێ..
(دەنکە شقارتە..
بازنەی بەناوبانگ..
دێری دێر..
ئاییــندە..)

کە مەستم
خۆم لە خەنەبەندانی مەرگ
دەبــینمەوە
لە هشیاریشمدا
چاو لەو ڕەنگانە دەگــێڕم
هێز دەدەنە خۆر
سپێدە ڕوون دەکەنەوە.

سازی ژێی پساو
به دیوار نا،
به ناخم ههڵپه‌سێردراوه
ئاوازه له‌بیرکراوه‌کانی،
ئاوازی نۆستالیژیای ناچاریـــیه‌..
(خه‌نه‌به‌ندانی مه‌رگ..
هشیاری..
ساز..
نۆستالـــیژیا..)

کاژه‌کان
سه‌ره‌تاتکێ
له‌گهڵ لووتکه‌دا ده‌که‌ن
کاژه‌کان
چه‌تری گۆڕستانی
داگیرکه‌رانن..
گیای هه‌ژار..
ڕۆخانه‌ی زیندانی..
شه‌وقی به‌فر..
پاڵـیان به (با)ی نوستوو داوه‌..
خه‌ون،
به کۆتوشهڵوارێــکی پینه‌کراوه‌وه،
به‌ناو جه‌سته‌ی بنیساویاندا
دێ و ده‌چێ..
سه‌عات،
چیدی کات ناپـێوێ
مناڵان باڵداری
گه‌وره‌تر له شهڕ
له‌سه‌ر تۆز و غوباری
کهڵه‌که‌بووی دیواران
ده‌کێشن..
ته‌وژم،
خۆیان به گێژه‌نا ئه‌ده‌ن..
گوڵی که‌ناران،
بێ هه‌ست
بێ جووله‌
چروچیلکه‌یان به‌خۆیان

داداوه..
(سەرەتاتکێ..
چەتری گۆڕستان..
کۆتوشەڵوار..
جەستەی بنیساو..)

ئادەمی،
لەوەتەی لە ئاوی زیندوو دابڕاون
ئینسانیەتیان لێ
داماڵـڕاوە
لە نەشئەی بەتاڵـی
ئوتێـلە بێ ئەستێرەکان
دەرکەوتوونەتەوە..
لەو ساوە
لەگەڵ یەکەمین چەخماخەدا
پێـیان دەڵـێـین:
تەنێ ئێوارە یا زەردەپەڕمان
بۆ ئازادکەن
پێدەکەنن..
(ئیـنسانییەت..
داماڵـین..
نەشئەی بەتاڵـی..
پێـکەنین..)

نیشتمانی جەستە،
گەواڵەیەکی ناوەخت بوو
بەسەر بنمیچی سووتاومان..
ملیارەکانی بەغدا،
کە زلـهـێزە (مرۆڤدۆست)ـە نەدیتـکەکان
بۆ نەهەنگانییان هەڵـڕشت
لافاویان ڕاماڵـی
گـۆڕستانیان ئاوەدان کردنەوە
لەو ساوە،
لەوێ
لە کەنارە ئاولـێـبڕـاوەکانی
دیجلە و فورات
باڵداری شووم

بە ئاسمانی ڕوانینمان
دێن و دەچن
تـێی ڕووتــبوون،
لە کێـڵــگەی پێشتەمان
دەچێــنن..
(نیشتمانی جەستە..
بنمیچی سووتاو..
باڵداری شووم..
تێی ڕووتبوون..)

دەبووایە
نوخشەی لاسەنــگی
ڕەهایەتی لێ بدەین
دەبووایە
پــێشبینی پەژمووردەیی
لق و چــڵی دەرەتان بکەین
سەربردە سەیر و سەمەرەکانمان
لە کەلاوەی
گوندەڵ وێرانەکانمان
کە ئاوی زیندوویان تــیا ون بوو
پاك کەینەوە
دەبووایە بزانــین
بەری نــزار،
بەو هەموو سڕە و شەختەبەندییەی
بۆ ڕۆژێ گلەیی
لە خۆر نەکرد ؟
هەناسەمان،
پــێ بە سییەکانمان نییە ؟
(نوخشە..
دەرەتان..
کەلاوە..
بەری نــزار..)

تا چاو تیشکــیان لێ دەبووەوە
سادە بووین .. ساویلکە نا
مامۆستایانی نهێــنی،
ڕۆژانە

یادداشتی
تــاو و سێبەریان دەنووسیەوە..
بایی خۆمان بووین..
سنگمان قەڵغانی خەونەکانمان بوو
کە هێشتا،
ئاودیوی سنوورانمان نەکردبوو
هێشتا پاشگری
مۆڵ و
کۆمەڵی فابریقەی بێ ناسنامەی
پــێوە نەکرابوو
لە درۆی سپیمان زیاتر نەدەزانی..
شەوان چەکمان
لە تریفەی مانگ دەشاردەوە..
بە بۆردوومانی دژمن و
تەقــەی خایــنان
بەیانیمان دەکردەوە
حیکایەتی
دەست و پەنجەی شەقارمان
بۆ پێدەشتی بەفرینی کوێستانان
دەگێڕایەوە
هاتین
بە هەڵپەی دەرکەزایان
لە شارە بەژاوەژاوەکان
هەموویمان لەدەست دا
هاتــین
ئــاوی زیندوومان مراند
بە تــاوەوە
خۆمان لە بندیواری چەشەخوازان و
مەیدانی قسەفرۆشاندا دیتەوە
هەوای سەرابێ□ــك لێی داین
نە لە خەو
نە لە بێداری
بەرمان نادا..
(مامۆستایانی نهێنی..
درۆی سپی..
تەقــەی خایــنان..
مەیدانی قسەفرۆشان..)

ئەو زەمینەی
هەر یەکەمان ناوێـکمان لێ نابوو
ئەو زەمینەی پشتی ڕاست دەکردیـــنەوە
ئەو زەمینەی
دایکمان بوو ، باوکمان بوو
لە خەمی ئێمە پـــیر بوو..
ڤیان و خۆشەویستی
سەریان هەڵگرت
ئێستا لە هەندەران
بە یادگاری و
بۆ یادگاری ئەو دەژین ..
(پشت ڕاست کردنەوە..
سەرهەڵـگرتن..
هەندەران..
یـــادگاری..)

چوارگۆشە سازگارتـــر بوو
یان بۆشایی؟
سەفەر فێنکـــتر بوو
یا باوەش؟
تاڵیشك شیرینتر بوو
یا دەستەپاچەیی؟
ساوی کاوبا هێمنتر بوو
یا جێوەڕێـــیی؟
لاڤایی ڕۆشنتر بوو
یا پەنگاو؟
چەشەخوازی کۆمیدیتر بوو
یا ب□ـــنیازی؟
ئاوی زیندوو بە شەوقـــتر بوو
یا ب□نی ڕەنگ؟
(بۆشایی..
سەفەر..
کـــاوبا..
بێـــنیازی..)

بڵێسە بە درەختان هەڵدەگەڕێ
ئاوی زیندوو

بەسەر سنگی زەنوێران..
ڕێی هەوادارانی گوڵــپەڕ،
داری عاشقکوژانی لێ شین بووە
بوونەوەری دەمامکداری گیرفان زل
لە هەر کونجێك خەونێــك بــبــیــنن
سەری گۆشاوگۆش دەبڕن..
(هەڵگەڕان..
سنگی زەنوێران..
دەمامکدار..
گۆشاو گۆش..)

شەوڕەو بوو
پرسیارێك
ڕوئیای دایساندم
کەڤاڵێك بوو
لەو کەڤاڵانەی
لە پیشانگاکانمدا
زۆر جار نمایشیان دەکەم
دەنگە نووساوەکانی دەردەبڕی
لە ناوەڕاستی (هیچ)دا،
لە ڕقی (درۆن)ــە کوێرەکان
وێنەی لامپاییەکی شکاو
خۆیان بە تەنتەنەی ئاسمان
شۆڕ دەکردەوە
دووکەڵی سەردەمی ئیفلیجیان
هەڵدەمژی
بە چاوی کراوەوە دەنووستن
سەریان بە (با) ڕووت دەبووەوە‌..
(شەوڕەو..
درۆن..
تەنتەنەی ئاسمان..
سەردەمی ئیفلیج..)

چیا لە با دەپرسن
کێ ڕێی نــێوانی
نەخشەی ئاگر و
بێدەنگی ئاوی زیندووی بــزر کرد؟

خانمی هاوار هاوار
لە کام قەسابخانە هاتبوو
بەو کراوەیی و بێباکییە
سەر لە لاشە
جیا دەکاتەوە
کە خواوەند
دەستووریان نەدایە (نینئەننا)
لە دونیای ژێری ژێرەوە بیکا؟
(نەخشەی ئاگر..
خانمی هاوار هاوار..
قەسابخانە..
نینئەننا..)

سیمامان لە تووڵەی هەڵهێنجراوە
خاك،
لە بەرەبەیانی مێژووەوە
کێشمانەی خۆی ئەدا
درەختێکی لێ نەبینرا
(بۆشایی)ـە پڕەکان،
هەمیشە
لە(ببوورە)یان زیاتر
بۆ نەمایەوە..
داهۆڵەکان بە ئاوی مردوو
پەڕوباڵیان دەرکرد
بێستانەکانیان بە تاڵان دا
لووتکە لە داخی
هەناسەبڕکێی دارستانان
دەگرین
فرمێسکیان
بە پانتۆڵی یاخە ئوتوکراوەکان
دێتە خوارێ
بوونمان،
بە تۆز و گەردی
خەتایە سەتبارەبووەکانمان
ئاڵوودەیە..
ئاوی زیندوو
نەگەیشتبووە لووتکەکان

بۆیە نابێ
بە مەرگی خۆمان بمرین
ئینجا بۆ ئەوەی
بێ هۆ نەمرین
دەچینە شەڕ
دروشم،
بە مەرەکەبێك دەنووسین
بە چەپڵەی گەرم ڕەش دەبێتەوە..
ئاوی زیندوو
نەگەیشتبووە لووتکەکان
بۆیە
لە پرسیارە تێکشکاوەکان
نەگەیشتین
گوڵەگەنم
بڕوایان بە هەور نەما.

نەورۆزی 2026

بۆگەنیی کات.. شیعر \ مستەفا مۆحسین

هەستەکان لە قووڵایی گۆشتێکی ڕزیودا، بۆنی مێژوو دەگرن،
یادەوەرییەکان لە پەنای ئێسکەکاندا دەبنە خۆڵەمێش.
ڕاستییەکان، وەک تابووتێکی بێخاوەن، لەگەڵ ئاودا ڕێ دەکەن.
ورچە سپییەکانی بەستەڵەکی باکوور
خەوتن لێیان دەپاڕێتەوە،
بەڵام خەو، وەک حەبێکی ژەهراوی، لە قوڕگی ئاسماندا قەتیس ماوە.
چاوی کۆندەپۆکان لە ناو گیرفانی قاپوتێکی کۆندا،
بیرەوەریی دەڕشێننەوە.
خۆر، وەک پشکۆیەکی بێزار، لە ناو گوڵدانێکدا دەمرێت و
گوڵەکان بۆنی دووکەڵی ئەستێرەکان دەگرن.
هەورەکان، وەک پەڕۆیەکی چڵکن

تاڵیی دەبارێنن و
لە ناو جەستەی مرۆڤەکاندا، کارگەی بەرھەمھ□ینانی تەم دروست دەکەن.

لەو ڕووبارەوە، ئەو کەسەی کە قەت نەبینراوە،
چاوەکانی ھاوشێوەی گەردوون کراوەن؛
“نەبوون” ھەڵدەڕژێتە ناو زمانیەوە.
ئاوێنەکان خەریکە وێنەی ڕاستی□ینە دەشارنەوە،
تا تێبگەین کە سێبەرەکان، بەر لە ئێمە خۆیان کوشتووە.
خەونە ھاوبەشەکان،
ھەموویان پڕۆژەیەکی خۆکوژین.
لەمە بەدواوە،
حەقیقەت وەک سەگێکی بریندار،
بە ناو کۆڵانە تاریکەکانی مێشک
بە دوای ئێسکێکدا دەگەڕێت،
که بۆنی “ئومێد”ی لێ نەیەت.